

P O L I T I K A

Dr. Alfred Fuchs:

Kněží a laici — církev a strana.

Požádali jsme známého katolického politika, aby podal informaci o poměru katolické církve ke katolickým stranám. Zdá se nám, že nedávný list československých biskupů nezbudil té pozornosti, již měl, ač zejména pokrokové strany si měly všimnout, že biskupové se tu obraceli proti jedné z nejhorších stránek toho, čemu se říká klerikalismus, proti kněžím, kteří propadli politisování.

Poměr církve a politické strany lze formulovati asi tak, že politická strana, založená na podkladě světového názoru katolického, ať jej formuluje již přísně konfesně nebo volněji, hájí zájmy církve na vlastní risiko a nikdy nemůže býti pokládána za součást hierarchického organismu církevního. Proto také nynější papež Pius XI. vyslovil zákaz, aby žádná z politických stran podobných neužívala ve svém názvu jména »katolická«. Slovo »katolický« jest epitheton, jímž disponují toliko papež a biskupové. Činností, která jest přímo katolickou, jest právě Akce Katolická, jež má soustřediti v sobě veškeren náboženský život a zejména má býti podkladem laického apoštolátu. Než je známo, že katolická církev pokládá za blud učení, že náboženství by bylo věcí soukromou. Má-li však býti náboženství uplatňováno i ve veřejném životě, pak se nemůže Katolická Akce vyhnouti ani politice. Sám papež Pius XI. se o této věci několikrát zmínil ústně i písemně. Tak na příklad uveřejnil svého času »Osservatore Romano« poselství nynějšího papeže ke katolickým universitním studentům, v němž výslovně bylo řečeno, že mylný jest názor, »jakoby církevní autorita nebyla oprávněna dávatí politických instrukcí, pokud se politika týká oltáře. Katolická Akce nemá nikdy dělati politiku pro politiku, politiku pro politický boj a stranictví. Má spíše dáti svým členům solidní přípravu pro politickou práci v budoucnosti«. — »Katolická Akce« — pravil tehdy papež — »nemá sice sama politiky pěstovati, ale má katolíky poučovati, jak by nejlépe politiky používali, k čemuž jsou povoláni všichni dobří občané a především katolíci, neboť katolické vyznání od nich žádá, aby byli nejlepšími státními občany«. Papež tehdy upozornil na nutnost dobré přípravy vědecké a dal tehdy za příklad některé starší politiky německého centra, v němž i laikové mají slušné theologické bibliothéky a kde podobné příruční knihovničky nechyběly v kanceláři žádné organizace. — Podobných projevů bychom mohli vypočítati více. Politická strana se uchází o hlasy a neptá se při volbách, zda ten, kdo ji volí, ji volí proto, že

jest katolická či snad z důvodů jiných, diktovaných snad okamžitou situací nebo náladou. V Katolické Akci rozhoduje o přijetí opravdu především kvalifikace náboženská, nerozhoduje přihláška, nýbrž slib. Ve státech, kde je několik stran, jež stojí na podkladě katolickém a jež popřípadě pro některé věci časné navzájem mezi sebou bojují, jest zvláště episkopát na stráži, aby měl vyšší orgán čistě katolický, jenž by rozpory mírnil a překlenuval, aby politika nerozvracela náboženský život.

Také u nás vydal episkopát po založení Katolické Akce společný pastýřský list, v němž zejména byla zdůrazněna biskupská pravomoc vyplývající z autority a kterou není možno nikterak srovnávati s mocí, jež vyplývá ze stranicko-politického aparátu strany. Právě v našem státě, který jest sice ne de iure, ale de facto státem stran, jest třeba, aby biskupové byli na stráži, aby se celý katolický život dokonale nezpolitisoval a aby stranické instituce nepřerostly biskupům přes hlavu. Ve státě, v němž jest strana lidová, l'udová, německá strana křesťansko-sociální a maďarská strana křesťansko-sociální, nehledě k rozličným frakcím a odstínům, a v němž tyto všecky katolické strany nejsou k sobě navzájem nikterak něžné (viz neurvalé polemiky »Slováka« s »L'udovou politikou« a naopak), jest hierarchie nucena občas velmi přesně objasniti svoje stanovisko. Nynější papež Pius XI. chce náboženský život katolický prohloubiti, a velmi mu záleží na jeho zvrucnění. Proto nerad vidí, když se v některých zemích katolický život příliš soustřeďuje na věci vnější a zvláště jen na věci politické. Na druhé straně však není možno přezírati fakta, že často politické organizace jsou jediným opěrným bodem i pro pastoraci, ačkoli tomu tak nemá být. Jakýkoli násilný zásah by znamenal rozbítí to, co už jest vybudováno, bez záruky, že se podaří organisovati útvary nově. Proto jest třeba trpělivosti. V našich zemích, kde vnitřní život (nejenom katolický) snad nejvíce trpěl zpolitisováním, hledí se především prohloubiti instituce již existující. Prodlužuje se theologické studium, zpřísňuje se život v řeholích. Toto vše se děje, ač jest nedostatek kněží. Církev nezná prostředků paliativních a záleží jí více na kvalitě než na kvantitě, protože ví, že kvalita nahradí později kvantitu, ale nikoli obráceně. Co se dnes děje, jest spíše prací pro budoucnost než pro přítomnost a jde tu namnoze o věci velmi jemné a vnitřní, s nimiž se nechodí na trh. Autor tohoto článku měl příležitost mluvit s vynikajícím hodnostářem kuriálním brzo po částečném zákazu kněžských mandátů v Československu. Tázal se jej poněkud snad nedočkavě, kdy už dojde k zákazu naprostému. Bylo mi tehdy řečeno, že všecko bude, ale ne hned. Nejdříve jest nutno laiky vychovat a připravit a provésti reorganisační pomenáhu. Že k naprostému zákazu jednou dojde, o tom ovšem není pochyby. Nejdříve jest však nutno proň vytvořiti podmínky. Nesmíme ostatně přehlížeti fakt, že právě poslední doba

poválečná, kromě malých kněžských nesnášlivých politikářů, jejichž činnost bývá zahrnována pod jménem »kaplanokracie«, vytvořila i řadu vynikajících politických individualit.

Byly chvíle, kdy takový Msgr. Noulens, senátor Rutten O. Praed., Msgr. Seipel, Korošec opravdu dosahovali formátu evropského a s takovými hodnotami nechce jistě hazardovat ani Státní Segreterie ani Kongregace Koncilu. Každý paušální příkaz a zákaz má svoje nebezpečí, protože nemůže přihlížeti k individuálním zvláštnostem. U nás na příklad bylo přísně zakázáno řeholníkům ucházeti se o mandáty, podobně jako je tomu v jiných státech. Jest to naprosto správné, protože ten, kdo utíká před ruchem tohoto světa za zdi klášterní, nemá se ucházeti o přízeň lidu. A přece tento v zásadě naprosto správný zákaz stihl nejušlechtilější kněžskou postavu, již máme, strahovského opata Zavorala, jehož působení vždy sloužilo smířování, překlenování rozporů a jehož politickým názorům právě dnešní úprava poměrů ke Svaté Stolicí dává dokonale za pravdu. Nebo belgický dominikán, křesťanský demokrat P. Rutten: jest to jeden z katolických politiků, kteří vědí, že katolicismus nesmí nikdy býti náboženstvím lidí dobře situovaných, jenž dal vlastně sociálně politické směrnice belgické křesťanské demokracii. Za svého pobytu v Belgii jsem se tázal, jak jest to možno, že jest dovoleno, aby byl senátorem v katolické Belgii řeholník, nota bene z řádu tak přísného, jako jsou Dominikáni. Bylo mi řečeno, že P. Rutten jest senátorem kooptovaným, nikoli voleným. Belgický senát jest totiž částečně volen, částečně jmenován králem a částečně doplňován kooptací. Aby se řeholník ve volební agitaci ucházel o hlasy, to by Řím nepovolil ani P. Ruttenovi. Také biskupové nesmějí nikde kandidovat, což se vlastně rozumí samo sebou.

Ostatně vraťme se ku případu strahovského opata. Jeho nynější cesta do Rumunska byla výmluvnou ilustrací k tomu, jak lze dělati i bez mandátu nejlepší kněžskou politiku charity, sblíživání a odstraňování překážek mezi lidmi. Zůstali nám naproti tomu ve sborech zákonodárných někteří kněžští politikové, o nichž platí to, co řekl vynikající církevní kdysi hodnostář jednomu z nich do očí: »Na Vás, kromě kolárku, není kněžského pranic«. Všude jsou lidé dobří a špatní, i mezi kněžskými politiky. Záleží velmi na tom, zda politisující kněz má opravdu v sobě ducha církve, zda mu politickou učitelkou byla její tradice a kultura nebo zda mu politickou školou zůstala venkovská hospoda a její manýry. Ovšem že každou neurvalost nebo intriku pocítujeme od kněze daleko bolestněji, než od laika a není pochyby, že se jí více poškodí náboženství. Lid musí v knězi vidět především duchovního pastýře a nikoli politického straníka, jak bylo také svého času zdůrazněno ve společném pastýřském listě československého episkopátu. Za jednoho Zavorala, Stojana bych ještě dnes dal deset katolických laických poslanců běžného typu a ještě bych dal přívažek. Ovšem mohlo by se to říci obráceně také o některých kněžských poslancích. Vezměte však takového senátora probošta Valouška nebo kanovníky dra Reyly a Světlíka — jsou to lidé, jejichž erudice a osobní kultura se velmi prospěšně odlišuje od okolí. Věřu, často by u nás člověk byl v pokušení říci, že politická a osobní kultura u našich kněží začíná fialovým kolárkem. Snad opravdu něco na tom jest. Snad opravdu se nedopracuje tak snadno vyšších církevních hodností někdo, kdo jest

vnitřně plebejcem. V tom má církev svou dobrou tradici, lici. Věc tedy není tak jednoduchá a to ani v politice ve sí lké, ani v politice malé. Ještě dnes jsou osady, kde p vcbrostě kněz musí dělat vše, býti všem vším, musí sprá ivovat Raiffaisenku právě tak, jako svolávat schůze, r zvyrotože to nedovede nikdo jiný. Bylo by však třeba, aby i cqustoupil, jakmile si vychová dorost. Nevíme, jak se rozh rovodne vedení lidové strany, ale řeknu otevřeně, že byc erlah na příklad velmi nerad viděl kněze v okresních a ky zemských zastupitelstvech, protože tam přece jde o zc spēla všední věc peněžního, hospodářského a administrat Morivního rázu, která jest v podstatě věcí laiků, o věci, v á a nichž duchovní osoby mohou býti jenom diletanty. Ce u tčkem však bych chtěl říci, že v tisku pokrokovém a v ti že sku oposičným bývá protiklad mezi kněžskými a laiky v lidě blové straně zveličován. Není takového protikladu, ale o e uřsem tam, kde jsou jiné rozpory, padá i tento moment irování váhu. Podobně bývá často uměle zveličován rozpor mezi ho hie rarchií a politickou stranou. Ve velkých věcech nalezne se vždycky společná platforma, jak jest přirozeno, a bylo by si jenom přát, aby velký světový rozhled církevního ústředí sdílely politické strany a aby i do politického života vniklo ono prohloubení, o něž usiluje Katolická Akce. Velmi výmluvně to řekl nynější papež v jednom ze svých poselství ke kněžím: »Kněží především mají vyzývati Nejsvětější Srdce Ježíšovo, aby činili to, co Pán od nich žádá a aby především dbali slávy Boží a spásy duší: toho a ničeho jiného. Činíce toto, činí kněží vše. To je jejich úkolem a posláním. Tato část práce, jež jim připadla osudem, týká se také dobra obecného a hlavně tohoto. Jde-li o dobro individuální, jest si přát, aby v každém individuu dosáhl blahobyť co největšího rozvoje. Jde-li o dobro obecné, jest naprosto nutnou dělba práce, jinak počne mnoho věcí chyběti celku. Je třeba, aby práce byla rozdělena: finačníkům finance, obchodníkům obchody, průmyslníkům průmysl, rolníkům zemědělství, vojákům obrana vlasti, občanům péče o věci obecné. Tím ovšem není řečeno, že kněží se nesmí o politiku zajímati. Politika znamená zájem obecný. Čeho vyžaduje sociální charita od kněží, nemohou však plniti, jestliže neplní onu práci, která jim připadá z milosti Boží, jako jejich práce zvláštní, pro slávu Boží a pro spásu duše. Činí-li tak, přispívají způsobem daleko vyšším a mnohem cennějším ke blahu obecnému, sociálnímu a politickému, poněvadž zájmy duší jsou mnohem hlubší a vyšší, jsou základem i korunou všech ostatních, jsou nutnou podmínkou, jedině bezpečnou a nutnou sankcí všeho toho, co jest myslitelné pro veřejné blaho. Nebudou-li toho činiti kněží, nikdo jiný toho činiti nebude. Ostatní mohou konati ostatní věci, a lépe než kněží, poněvadž jsou prosti překážek, a to překážek velmi vznešených a svatých, které pro kněze pocházejí právě z jejich vlastního úřadu. Proto lze aplikovati na spory čistě politické a částečně politické, jak přicházejí v běhu světa, či lépe v jeho bouřích slova apoštola: »Nemo militans pro Deo implicat se negotiis saecularibus«. — »Nikdo, kdo bojuje pro Boha, nezaplétá se do světských záležitostí«. — Zajisté: ale každý, kdo dělá politiku, nemusí se ještě »implicare«, nemusí se do světských záležitostí »zaplésti«. Aby se nezapletl, k tomu má každý katolík, kněz i laik, prostředky duchovního života. Čím lépe jich bude užívat, tím méně bude politická činnost jemu pokušením a jiným pohoršením. Zvroucnění prohloubení je třeba.

Hugh Dalton:

Sily míru.

Prekladáme doslov z knihy »Peace of Nations« od H. Daltona, člena anglickej dolnej snemovny.

Jsem téměř na konci svého vyprávění. Bylo to líčení fakt, nadějí a obav, které jsem vyprávěl, s přáním pohnouti aspoň některé čtenáře této knihy k intersivnějším přemýšlení a jednání ve prospěch míru. Mnohým se nebude líbit leccos, co říkám, ale jejich sebe větší nelibost je lepší, než tupá lhostejnost, a může vzrůtiti jiskry jasnějšího porozumění. Lhostejnost a konvenčnost myslí jsou záluďná nebezpečí, zvláště pro politiky. Před válkou lord Haldane správně řekl, maje na mysli zvláště mezinárodní vztahy, že »je smrtící vliv oré konvenční atmosféry, ze které jen málo lidem veřejně činným se podaří úplně vyvážřouti. Můžeme nejlépe pomoci ozdravení této atmosféry, když neopomereme žádné příležitosti, abychom se pokusili myslet správně a tak přispěli k utváření nadějnějšího a výraznějšího veřejného mínění.« Máme před sebou těžký úkol a musíme odvalit se své cesty obrovské balvany tradice.

Čtete znovu, s otevřenými očima moderní historii diplomatických a mezinárodních vztahů a budete si myslet, že čtete vyprávění z blázince. I úvodníkář umírněného liberálního deníku může mluvit s hlediska retrospektivního o nešťastných tradicích evropských zahranič. úřadů, o falešných představách evropských vlád, o ilusích přirozených diplomatům a vojákům, o fantomech moci, prestyže a ovládnání, za nimiž jdou s tak nedůtklivou horlivostí, které však při tom jsou úplně vzdáleny skutečným zájmům jejich národů. Taková je látka, z níž se tká osud obecného lidu. Je to nereálná a lidská atmosféra, ve které v minulosti se pohybovala diskuse o zahraniční politice a její celé vedení. Pompésní fráze a diplomatické neupřímnosti zadržily prosté pravdy a obecné city.

Podle známého výroku rebylo by už válek, kdyby každý člověk se řídil jasně poznanými svými sobeckými zájmy. Neboť moderní válka slouží většinou v kterémkoli kolektivu vedoucím válku pouze sobeckým zájmům malé menšiny lidí, která by vždy byla silně přehlasována velikou většinou. Ale to by předpokládalo nejen jasné poznání skutečných sobeckých zájmů u každého, nýbrž opravdovou demokracii a rozšířené vzdělání. Tyto zbraně se však teprve nyní vyvíjejí. Jsou ještě tupé a je nutno je nabrousit do ostřejší špičky. Nedostatek veřejného zájmu o podrobnosti zahraniční politiky byl jedním z osudných zjevů předválečné doby. Brailsford praví, že lze pochybovat, odhodlalo-li se více než sto lidí na britských ostrovech sledovat do všech podrobností a soustavně intriky ve francouzsko-německém sporu o Maroko, ačkoli nejméně dvakrát z toho vyplývalo přímé nebezpečí války pro samotnou Britanii. A je překvapující a smutnou skutečností, že i ještě dnes pouze dvě britské university, londýnská a aberystwuthská, zřídily řádné stolice pro mezinárodní styky a začaly organisovat toto velmi důležité odvětví studia na vlastních samostatných základech. Ale přece jen zvolna, velmi zvolna se probouzíme ze svého osudného spánku.

Vratme se ke svým smutným vzpomínkám. Připomeňme si znovu těch deset milionů mrtvých vojáků ze světové války. Představte si, že by tak nějaký panovník nebo polní maršál či státník přijímal u brány smrti pozdrav těchto zmizelých. Kdyby šli ve čtyřstupech, potřebovali by osmdesát dní a osmdesát nocí, aby kolem něho přešli a při tom by musili jít bez přestávký za světla, za tmy i za soumraku.

Byla to příliš malá obět? Je mír ještě v nebezpečí?

Ve starém paláci westminsterském, který je nyní domovem britských snemoven, je veliký a prostorný sál, známý jako

Královská galerie. Na levé stěně, vstoupíte-li sem ze snemovny lordů, je veliký obraz, na němž Wellington si potřásá rukou s Blücherem po bitvě u Waterloo. Mrtví a ranění vojáci jsou kolem těch dvou vojevůdčů. Na pravé straně je podobný obraz smrti Nelsonovy u Trafalgaru, jenž klesá pod francouzskou střelou na palubě Victory. Tyto historické obrazy nám připomínají, že na počátku devatenáctého století Britanie a Prusko byly spojenci a Francie byla jejich společným nepřítelem. Ale v okně nad hlavami Wellingtona a Blüchera je rozbitá tabulka a na koleně rámořníka, jenž podepírá umírajícího Nelsona, je bílá skvrna. Ona tabulka v okně byla vyražena malým úlomkem bomby vržené německým aeroplanem v roce 1916 a tento úlomek proletěl celou Královskou galerií, aby se dotkl na druhém obraze rámořníkova kolena. Ani rozbité sklo ani poškozený obraz se nemá opravit. Obé tam má zůstat, jako připomínky pro budoucí generace, že na počátku dvacátého století Britanie a Francie byly spojenci a Německo jejich společným nepřítelem. Tak během času diplomaté a státníci měří své partnery ve svém tanci smrti. Ale nejsou to oni, kdo umírají na bojištích nebo na mořích. Válka není hekatombou jich, nýbrž jejich obětí.

Ve známé písni se praví, že by byl mír na zemi a vše by šlo hladce, kdyby ti, kdo vyvolali spory, byli jedinými, kdo by je musili vybojovat.

Rozčilení davů, vyvolané za války, rychle opadáva a mizí. Již přešly staré opotřebené nenávisti ze světové války. Britská nenávist k Německu opadla tak dalece, že dnes tupení této moci se pokládá za špatný mrav, a když v roce 1926 anglický parlament, jednáje o vstupu Německa do Společnosti národů, je obecně vítal, byl to jediný Sir Alfred Mond, jenž — vždy trochu recitelný k obecné atmosféře — poznamenal, že bylo proň překvapující, »jakého úspěchu se zdá nabývati mezi britskou veřejností propaganda přátelská Německu. Jen před několika málo léty jsme bojovali ještě s Německem o svou pouhou existenci... V jaké se to nyní ocitáme situaci? Dostali jsme se do sporu se svými dřívějšími spojenci, abychom podporovali své dřívější nepřátele... Mám v ruce smlouvu locarnskou. Nikde není v této listině zaručeno, že by Německo mělo mít místo v radě nebo stálé místo. »Tyto poznámky byly přijaty i na lavičích konservativců, mezi něž Sir Alfred nedávno přišel, mlčky a s trapným překvapením.

Avšak mnohý shledává, že je těžko žít bez podněcujícího nepřátelství proti těm či oněm cizincům. Nové nenávisti na místě starých jsou v modě a mohou se stát velmi nebezpečnou chorobou. Tak na příklad nenávist k Rusku je v některých vrstvách hysterická a téměř rezdravá. Ani pacifisté nejsou chráněni proti mírnějším formám této choroby. Někteří nemohou říci laskavého slova o Německu, aby zároveň neřekli hanlivého slova o Francii. Nástupní státy jsou také velikou bolestí pro některé přátele míru, kteří mluví tak, jako by chtěli vzít nůž a znovu rozdělit Polsko a vrátit vzkříšenému Rakousku-Uhersku všechny Slovany a Rumuny, kteří od roku 1918 unikli do svých národních států. Také britská dominia jsou bolestnou představou pro některé z nich, kteří mají nepřekonatelný odpor proti britské říši proto, že vypadá tak velikou na mapě.

Takové pocity jsou někdy pouze slepou reakcí sebevědomých menšin proti převládajícím názorům; někdy jsou hrubým výrazem celých národů vedených vynikajícím politikem.

Tak ovšem nemůže vykvést vzájemný respekt a porozumění, Aspoň pacifisté by neměli být fariseji. Tout comprendre, c'est tout pardonner — je krásné úsloví, které by však mělo stejně platit pro všechny hříšníky.

Označení »pacifista« se někdy užívá jako jisté výtky, a dokonce Bertrand Russell, vyřikající pacifista za války, zpozoroval, že prý »pacifism v praxi příliš často je výrazem nedostatku

síly« a že, »chce-li býti jak vítězným, tak dobrodějným, pak musí najít východisko slučitelné se silou, která nyní vede národy do války a zhouby«. Míti strach z pušek není dost. »Každý silný muž potřebuje jakýsi druh boje, potřebuje cítit, že přemohl jakýsi odpor, aby si uvědomil, že užívá svých schopností«. V těchto slovech je živé jádro pravdy. Ale není žádných hranic i ve světě bez války pro náležité rozvinutí sil. Vzestup na Mount Everest nebo výzkum polárních krajín, přelet oceánů a kontinentů, probádání tropických pralesů, takové a jiné věci, předměty pravého závodění a zdravé ctižádosti zajímají nyní lidi. Závodění ve sportu vábí stále větší počet lidí a je také v dnešním světě spousta příležitostí pro pěstování intelektu a pro konstruktivní tvoření i vědecké objevy v mnoha oborech. Všechny tyto druhy závodění a bojů, ať už je to s přáteli či s přírodními silami nebo se sociálními a hospodářskými příčinami nemoci a chudoby, nás správně odvádějí od války. Jsou dědictvím pacifismu, který má být odvážný, tvůrčí a živý a který má znásobit i vyrovnat životní možnosti celého lidstva.

Na toto thema bylo by možno napsat celou knihu. Vyjímám pouze dva příklady, ze sportu a z cestování do ciziny, které je bojem s naší neznalostí cizích národů a vzdálených míst. Jeden z mých přátel jednou řekl a neměl tak docela nepravdu, že válka mezi Německem a Británií v roce 1914 by nebyla vypukla, kdybychom si byli zvykli hrát angloněmecké matče v cricketu. Kdo by mohl popřít mezinárodní význam moderních olympických her nebo rugbyového matče mezi Francií a Německem ze 17. dubna 1927, který se vyznačoval »neobyčejnou srdečností obecnstva i sportovců na obou stranách. Asi 30.000 diváků bylo přítomno a německá černo-červenozlatá vlajka vlála na standartě po boku francouzské trikolory. Francie vyhrála, ale německý úspěch vyvolal vždy stejně vřelý a hlučný souhlas, jako francouzský. Příští rok se bude hrát zase v Německu. — Pokud jde o cestování do ciziny, nucené válečné cestování britských vojáků vyvolalo nový zvyk v této zemi, který byl podporován po válce znehodnocením evropských valut. Přes nynější stabilisace může být ještě dnes dovolená strážerá za hranicemi mnohem levnější, než obvyklá dovolená doma a cestování se velmi změnilo tím, že přestalo být výsadou bohatých. Zdemokratizovalo se jaksi a takové organisace, jako Dělnická cestovní asociace v naší zemi, konají velikou službu pro mezinárodní dorozumění. Shledat se s cizinci tváří v tvář, žítí mezi nimi jako rovný s rovnými, být i krátkou dobu, získat přátele mezi nimi, je lepší výchova k internacionalismu, než jakékoli pouhé čtení jakýchkoli knih. »Nemohu nenávidět toho, koho znám«, řekl Charles Lamb, a na štěstí je tato neschopnost obecná.

Co však je opakem pacifisty? Kdybychom odvozovali název stejně z latiny, nazývali bychom tento opak bellifistou, což je vhodný a sugestivní výraz. Bellifista zpravidla není bojující vojáček. Spíše je to ten, o němž se za války říkalo »není většího nadšení pro válku, než u nekomatantů«. Anglie za války viděla mnoho bellifistů, kteří byli pro »obchod, jako obyčejně«, pro »boj až do konce« a pro »úplný knock-out« kromě doby, kdy lítaly německé bomby a kdy bellifisté honem utíkali do sklepů a stanic podzemní dráhy; ve Francii takový bellifista denně prohlašoval, že Francie »musí krváct pro svou slávu«, při čemž myslil na smlouvy o obnově zpusťšených krajů; ve všech spojeneckých zemích měli bellifisté strach, že přimějí je předčasně a že mírové smlouvy nedaly dosti pernou lekci našim nepřítelům. V Německu před válkou i za války byli bellifisté zvláštního autoritativního druhu, kteří v knihách a s profesorských stolic prohlašovali, že válka je biologickou nutností a národní úspěch ve válce že je důkazem schopnosti národa k životu. Nemilé ozvěny této osudné nauky slyšíme dnes z fašistické Itálie.

Je to tento mravně nezdravý a slepý tvor, jenž je opakem pacifisty. Je to v každém národě vnitřní nepřítel. Bellifista věří, že válka je a zůstane nevyhnutelnou a že je v celku vzato pozhánáním. Někteří angličtí bellifisté tomu věří proto, že jsou přesvědčeni, že »Angličan má rád rvačky«. Ale dovolí si někdo tvrdit, že nějaký Angličan nebo vůbec lidský tvor rád sedí v zatopeném zákopě s vyhlídkou, že bude sestřelen ranou vypálenou na míle daleko a s nadějí, že jeho domov i rodina mohou být zničeny bombou vrženou s oblak? Přiveďte mi takového Angličana, který má rád takové věci a postarám se, aby se dostal do útavu choromyslných.

Na jaké síly můžeme počítat ve snaze o mír? Předem na vůli a možnost provést takové konstruktivní úkoly v mezinárodní politice, jaké jsem naznačil v předešlých kapitolách. Ale na jaké síly můžeme počítat, chceme-li vytvořit takovou vůli a takovou možnost? Hlavně, myslím, na jasnější myšlenky, rozšířenější vzdělání, méně bázně a žhavější víru. Ale také na šťastnější a přechjší život, naplněný živějšími zájmy a čistšími radostmi, z nichž se zrodí veliká nesnášenlivost k opravdové myšlence války. Počítám s důvěrou na všechny tyto síly.

A konečně počítám na mládež, která má klíče největší internacionály ze všech. Bez ducha mládí, vyrůstajícího vždy jako z věčného jara, který by očistil svět od skvrn zanechaných stáří, nemůžeme vidět lepší budoucnosti. Nebyl jsem sám přesvědčen v srpnu 1914, že mladá generace ve všech válčících zemích byla společně podvedena. Snažit se o zabránění takovému podvodu v budoucnosti znamená kouti společnou spojovací pásku. Podvihodrá moc může vzniknout z hnutí světové solidarity mládeže, nezajímající žádných státních hranic. Kritikové ve středním věku reknou možná, že žádám příliš mnoho od mládeže, ale činím-li tak, nejsem sám.

P O Z N Á M K Y

Dva poslanci.

Dlouho p. dr. Rosche poslancem nebyl; dovedl na sebe záhy upozornití vážností a věcností své kritiky v Národním shromáždění; byl zvolen předsedou poslaneckého klubu německé strany nacionální. Byl to muž, který svou stranu chtěl dostat na lepší koleje; chtěl, aby strana dělala politiku rozumu. Pokoušel se o jakýsi modus vivendi strany s německými aktivisty. A nad to: věděl, že německá strana nacionální, tak jak jde, nemůže sloužit německému průmyslu; ale jeho snahy byly marny. Posl. Rosche je ve své straně osamocen; a tak — složil poslanecký mandát. Snad se tím nevzdává politické dráhy; vydá prý brožuru, ve které obšírně vylíčí svůj případ; chtěl to učinit již ve svém projevu na rozloučenou v poslanecké sněmovně; ale byl indisponován, a omezil se na stručný výklad, který — za značné účasti a naprostého ticha — skončil prohlášením, že se vzdává mandátu. Uvádí se, že se vytvoří nová strana pod vůdcovstvím dr. Roscheho. Byla by to strana, která by hájila zájmy městské inteligence a industrie; ovšem nemá mnoho vyhlídek; vždyť na př. němečtí demokraté, kteří mají tisk, tradici a peníze, musí existovat bez jediného poslance. Tisk nejrozličnějších stran a směrů shodl se celkem v tom, že dobrovolná resignace dr. Rosche na mandát učinila velký dojem.

V poslanecké sněmovně jednalo se také o věcech, které souvisí s mandátem poslance B. Šmerala. Sněmovna schválila usnesení imunitního výboru, aby poslanci Dr. B. Šmeralovi pro opětovné redocházení do schůzí byly odejmuty diety za šest měsíců. Až dosud Šmeral svým pobytem v Moskvě za-

meškal celkem 51 schůzí. Komunisté tropili při jednání povyk, jakoby chtěli ukázat, že posl. Dr. Šmeralovi se děje velká krivda.

Posl. Rosche své diety v poslední době odváděl dobročinným účelům, aby ukázal, že mu nejde o diety; nevíme, jak je tomu s posl. Šmeralem. Poslanci a serátoři komunistické strany — tak říká KSČ — jsou její zřízenci strany, kteří své diety musejí odváděti pokladně strany, aby z ní dle svých zásluh byli honorováni. Jak se tyto diety mezi komunistické poslance dělí, nevíme.

Posl. Šmeralovi často byl vytýkán oportunismus. Tento rys povahový, který Dr. Šmeralovi na sjezdech i uvnitř KSČ vynáší četné úlohy, stává se jeho předností v komunistické internacionále, kde prý má Šmeral velké slovo a velký vliv. Vždyť byla na př. zpráva, že má se státi předsedou KI; přispěl prý i značnou měrou k smíření Stalina a Zinověva. Vykládá se o mnoha příčinách, proč se Dr. Šmeral stal komunistou, všechny tyto výklady mluví o náhodách, které svedly Dr. Šmerala na dráhu revoluční, jež neodpovídá jeho politické povaze.

Dr. Šmeral je poslancem Nár. shromáždění republiky Československé. Funkci tu nevykonává. Bylo by tedy zcela vysvětlitelné, kdyby Dr. Šmeral zaslal KSČ dopis, že resignuje na mandát. Bylo by to zcela v zásadách komunistických. »Kdo nepracuje, at nejí.« Nejde tu jen o otázku diet; jest faktem, že lpí r.a funkci, kterou nevykonává. — Není známo, že by poslanci N. S. byli voleni proto, aby mohli pohodlně sedět ve vedení komunistické Internacionály. Nechce-li Šmeral vykonávat poslaneckou funkci, zdá se normálnímu mozku, že by měl na ni resignovat. Ale Dr. Šmeral soudí jinak. Asi takto: jeho situace v KSČ se velmi mění; někdy (na př. dnes) je autoritou, jindy je vystaven ostrým útokům. Šmeral dovede dopadnout jako kočka; dovede snášet odstavení; ví, že doba Jílků, Hakenů, Bolenů, Šternů atd. přejde. Ale ví také, že v této náladovosti v KSČ jest dobře, zajistiti si jakousi posici trochu neodvislou. A tou je poslanecký mandát. A proto na něm lpí, Dr. Rosche, zdá se, jednal otevřeněji.

V. G.

NARODNÍ HOSPODÁŘ

Jiří Hejda:

Umění prodati.

Najdeme-li v nějakých »Hlasech od Cidliny« celostránkový inzerát téhle či tamté cukerní společnosti, jimž se čtenářům v Dolních Poďáblicích a okolí nabízí krystal a kostka — přirozeně že na vagony — neválneme se sice smíchem ani neztratíme řeč, ale uvědomíme si, že jde o tak zvanou subvenční inserci, ze které žije u nás snad většina denního tisku, tisku krajského i řada revuí. Tedy o takové inserci mluvíti nebudeme, protože to není kapitola národohospodářská, nýbrž sociologická a týká se poměru tisku ke kapitálu. Daleko utěšenější je kapitola o skutečné inserci, která nechce býti výpalným nebo diškrečí, nýbrž sleduje vlastní účel — prodati zboží.

V době, kdy se tolik mluví o cukerní krizi, nelze však při pohledu na subvenční inzeráty cukrovarnické nevzpomínati také cukrovarnických inzerátů amerických. Tam cukerní průmysl v dohodě s čokoládovnamy a továrnami cukrovinek láká čtenáře krásnými, pravitelnými články i inserty asi toho znění:

Proč nutíte svoje dítky jísti pokrmy, které jim nechutnají, když čokoláda a cukroví jim dá více než nej-

silnější polévka, nejlepší ovesná kaše, mléko a zeleniny? Načež následuje jasný diagram, ukazující, kolik kalorií tepla dá kilogram cukroví a kolik ostatní typické druhy potravin a hned druhý diagram, kolik stojí jedna kalorie cukru a kolik ostatních potravin. Diagramy jsou ověřeny lékaři světového jména, universitními profesory — nelhou, jsou zcela správné, říkají jenom věci, známé několika odborníkům, prostými slovy čtenáři novin. A mlsný čtenář — nebo čtenářka — má o důvod více zajíti k nejbližšímu cukráři a koupiti si čokoládu. Neboť mlsání se proměnilo v úkon, schválený předními kapacitami . . . Ve Spojených státech spotřebuje jedna osoba průměrně ročně asi 56 kg cukru. V Československu asi 30 kg. Z kampaně 1926/27 se spotřebovalo u nás 35.46 proc., vyvezlo 64.55 proc. vyrobeného cukru. Z celkového vývozu jde do Anglie asi 30 až 40 proc. Kdyby se podařilo zvýšiti spotřebu cukru na americkou, nebo alespoň dánskou výši (50 kg na osobu), odpadly by starosti s Anglií a její celní diferenciací. Proč by na místo prázdných, odporně bezúčelných a okatě subvenčních inserátů cukerních nemohly býti v novinách suggestivní, přesvědčivé a jasné články, diagramy atd. o výživnosti cukru, jeho ceně přepočtené na užitek . . . Zdá se, že by propagační manager prospěl dnes cukernímu průmyslu více než deset resolucí a manifestačních schůzí.

Hanswerner Speyer uvádí zajímavý příklad působivosti reklamy ze svých amerických zkušeností: Velká mlékárna chtěla rozšířiti spotřebu zmrzliny, aby odbyla přebytečné mléko. Reklamní agent zjistil věc, známou v Americe asi stejně dobře jako v Evropě: že malé děti nerady mléko, ale rády zmrzlinu. A v novinách se objevily články lékařů, dobrá zdaní, pojednání o tom, že dobrá zmrzlina, zejména se šlehačkou, je stejně výživná jako mléko. A zároveň inserty: »Proč trápit děti nucením do mléka, když je zmrzlina stejně výživná? Pravda — je dražší — ale nestojí těch pár haléřů za vědomí, že dítě dostalo svoji dávku mléka a že jí snědlo s chutí?« Výsledek této akce byl, že spotřeba zmrzliny stoupla o 150 proc.

Zde šlo zřejmě o reklamu suggestivní. O vědomé působení na myšlení. O vyvolání přání, vzbuzení pocitu nedostatku a touhy tento nedostatek ukojiti. Profesor Köhler má jistě docela pravdu, když ve své studii o podstatě a významu individualismu vidí příčinu poklesu spořivosti a nenáročnosti ve vlivu reklamy, v přitažlivosti výkladních skříní, v celém tom působení psychologicky raffinovaného moderního zápasu o konsumenta. Víme jistě mnozí z vlastní zkušenosti, jak zejména ženy, jichž psycha je vnímavější pro vnější popudy a snáze podléhá suggesti, chodí rády »prohlížeti výkladní skříně«, a víme mnozí — bohužel rovněž z vlastní zkušenosti — čím tento »shopping« obvykle končí. Účelem reklamy je tedy především vzbuditi zájem.

Rádi cestujete? Vzpomeňte si, jak často jste při cestovních přípravách podlehlí kouzlu nějakého dobrého obrázku, obrátne reklamy, pěkného článku. Znáte přece barevné plakáty francouzských drah, nebo ještě působivější affiche čtyř společností anglických, které na vás zavolaly pojednou odkudsi z kouta nádraží nebo cestovní kanceláře, ukázaly vám nádherný kout světa, křišťálovou kathedrálu, polorozbitý hrad nebo středověkou bránu a vy jste počítali, studovali jízdní rády, aby jste se k tomu koutu dostali. Přiznávám se, že

mne takto zlákal v kterémisi městě v severní Anglii plakát Warwicku a dodnes nelituji, že jsem byl v tomto podivném městě starých hospitálů a hradů, které leží trochu stranou obvyklé cesty, právě tak jako nádherný Chester nebo Bawerley Abbey.

Otázka, jak vzbudit zájem, je však věci reklamní techniky, a tou se nechceme zabývat. Poutavá kniha Königova o psychologii reklamy ukazuje nám řadu velmi zajímavých pokusů psychologického ústavu university ve Würzburgu, vesměs věnovaných této otázce. Ukazuje se, jak důležité je dbáti určitých vlastností, zálib a vkusu národa, že jiná reklama je účinná v Itálii a zcela jiná v Dánsku, jinak nutno inserovati v amerických, jinak v českých novinách. Důležitost umístění reklamy, velikost, světelnost, barva . . . Američané doporučují reklamu sedmkrát opakovat, neboť

poprvé se insert (plakát) přečte,
podruhé zpozoruje, ale nečte,
potřetí přečte ze zvědavosti,
počtvrté se o věci přemýšlí,
popáté mluví se o něm,
pošesté přijde pokušení,
posedmé se věc koupí.

Ovšem — toto říkání platí pro Američany — pro Němce je typická poznámka Sombartova: »Předpokladem úspěšné reklamy je blbost (Schwachsinn) široké massy, která se dá vskutku suggestivně ovlivnit a kupuje opravdu věci, vychválené insercí. Kdyby publikum reagovalo na reklamu tak jako rozumný člověk: že totiž věci vychvalované právě nekoupí, poznala by se neúčelnost reklamy a byl by jí brzy konec.« — Přes toto stanovisko representanta německého hospodářského myšlení po válce doznala reklama právě v Německu úžasného rozvoje a také literatura o reklamní »vědě« a reklamním umění tvoří zde již celou knihovnu . . .

Otázka, která však především zajímá národní hospodářství, je otázka hospodářského významu a účelnosti reklamy; kam máme vřaditi tento zápas o konsumenta, typický pro svobodné hospodářství, doprovázející volnou soutěž a mající předchůdce již v některých přírodních zjevech. Snad nám nikdo nevytkne, že přitahujeme za peří příklady, budeme-li viděti pokus o reklamu, t. j. o vzbuzení pozornosti, v pestrém zbarvení kohoutů a naproti tomu nápadnou bezbarvost slepic. Zoolog nám ovšem vyloží, že barvitost samců je odůvodněna fyziologicky a že množství pigmentu provází vždy samčí žlázy. Ale hledíme-li k účelu této barevnosti samců, můžeme ji zcela dobru pokládati za prostředek v soutěži. Není-liž nápadné nafukování se krocanů a rozvírání pavího chvostu záměrné, majíc působiti na vnímavou samičku? Ale konečně — ať už historie reklamy začíná před Adamem či až u jeho potomků — je to prastaré zařízení a její forma se mění s dobou.

Je reklama hospodářský zjev — lze ji zahrnouti do ekonomických, t. j. účelných zařízení, nebo je špatná, je vynucena nesprávným distribučním systémem, který při nadvýrobě zboží musí zápasit o kupce? Socialisté v ní viděli jen zlo, zbytečný výdaj, zdražující zboží. Byli odpůrci reklamy, jako jsou odpůrci volné soutěže. Výdej za reklamu musí se někde uhraditi. Nejde-li to zvýšením ceny zboží, jemuž brání soutěž, stane se to na úkor kvality. Tedy: čím více je zboží vychvalováno reklamou, tím je dražší a horší.

V době, kdy socialismus táhl do boje proti volné soutěži, měl s těmito argumenty docela pravdu. Ale dnes, kdy proti volné soutěži má námitky i národohospodářská škola oxfordská, stojící úctyhodně daleko socialismu, nutno zkoumati onu starou námitku — neboť za sto let se poměry trochu změnily. Číslo, které dnes se uvádí ve spojení s reklamou, jest téměř neuvěřitelné. Podle zjištění Veblenova největší americká insertní kancelář odhadovala svůj roční obrat na 15 milionů dolarů. V roce 1922 činil ve Spojených státech náklad na přespolní reklamu (na rozdíl od místní) přes 600 mil. dolarů. Příjmy 72 magacinů (revuí) za inserty činily

roku 1918 — 61,3 mil. dolarů,

roku 1919 — 97,2 mil. dolarů,

roku 1920 — 132,4 mil. dolarů.

Lincoln odhaduje výdej za reklamu ve Spojených státech ročně na 1 až 1,2 miliardy dolarů, z čehož půl miliardy připadá na reklamu v novinách a čtvrt miliardy na prospekty. Podle téhož autora činí výdaje na reklamu asi 1—5 proc. prodejní ceny zboží a 10—40 proc. prodejních nákladů. Sombart uvádí statistiku šetření Harvard University pro obuvnický průmysl, kde reklama činila 1,1—3,7 proc. z obrátu. Jinak se pohybuji výdaje za reklamu u amerických obchodů mezi 3—6 proc. z hrubého příjmu.

Netřeba ani přepočítávati tyto milionové obnosy na Kč, abychom si jasně představili jejich celou ohromující výši. Víme ovšem, že tyto miliony a miliardy tvoří celá nová průmyslová odvětví, vyvolávají v život armády tiskařů, redaktorů, roznašečů, úředníků, živí sta papíren, barvíren, sléváren, chemických závodů . . . Ale přece se ptáme — je těchto několik set milionů užito účelně ve prospěch věci, která se reklamou doporučuje?

Neboť i při produktivním uložení kapitálů, věnovaných na reklamu, ve výrobě novin, plakátů, katalogů, letáků atd. nutno míti na zřeteli, že inserujícím výrobcem nejde o subvencování tisku, nýbrž o získání klientely. Že je mu tedy lhostejný hospodářský oběh peněz investovaných do reklamy, nemá-li z nich přímého prospěchu. Zdá se však, že dobrá reklama má úspěch; jinak by sotva špatně kalkulující výrobci tolik inserovali. Zmíněný již H. W. Speyer uvádí zajímavý příklad pro účelnost reklamy: Velká americká mlékárna v době přebytku mléka zpracovala je na kondensované a konzervovala tak na dobu nedostatku, kdy stoupaly ceny. Přes to, že konzervové mléko bylo levnější než čerstvé, nešlo na odbyt pro vrozený odpor zákazníků. Ježto mlékárně hrozila pomalu krize, vzala na pomoc reklamního odborníka, který po studiu trhu zahájil rozsáhlou akci. Především zaplacenými články v novinách bylo vysvětlováno, jak se konzervované mléko vyrábí. Pak se objevily inserty, zvoucí k návštěvě mlékárny a aby byli lidé přilákáni, vypsány odměny za nejlepší pojednání o jejím zařízení. Stejně vypsány odměny na recepty, podle nichž by bylo nejlepší možno mléko konzervovati. Dále vykládáno inserty, jaké výhody má konzervované mléko pro cesty automobilem, pienicy v přírodě a pod. — A výsledek se brzy dostavil, takže mlékárna, která dříve ztrácela zpracováním starého, zkyslého mléka, mohla udržeti ceny i v době nedostatku zboží na stejné výši.

Reklama vede k výrobě ve velkém — a netřeba snad zmiňovati se o přednostech produkce, která místo

s tisíci, může počítati s desíti a statisíci zákazníky. Postačí několik čísel: V Schärově »Handelsbetriebslehre« se uvádí rozpočet výdajů ve velkopodniku a v malopodniku:

	Velkoobchod	Maloobchod
Nákup	100.0	108.5
výlohy nákupu	0.5	1.5
ztráta úroků	1.5	2.5
nájem	5.0	11.5
mzdy	15.0	7.0
obchodní výlohy	3.4	5.0
všeobecné výlohy	1.4	2.0
reklama	0.7	1.0
ztráty z úvěrů	0.0	1.0
celkem náklady	127.5	140.0
zisk	6.0	10.0
prodejní cena	133.5	150.0

Výlohy za reklamu jsou u velkopodniku proto nižší, protože se rozdělují na více jednotek. Velkopodnik ostatně provozuje kumulativní reklamu: Baťa tiskne miliony stejných plakátů — pouze s různojazyčným textem — což přijde levněji, než kdyby každá z jeho několika set filiálek tiskla reklamy zvlášť. Baťa inseruje v novinách — jeden insert pro všechny filiálky — oč je to levnější, než kdyby každá inserovala zvlášť! Totéž platí o automobilkách — o vkusné a účelné reklamě »Elida« a podobně. Vizme však výhody velkovýroby i na jiném příkladě: Psací stroj stojí při výrobě 100 kusů 220 Mk, při výrobě 500 kusů 160 Mk, 1000 kusů 130 Mk, 2000 kusů 125 Mk.

Reklama má přiblížiti výrobu nejvyšší možné hranici. Teorie t. zv. optimální meze výrobní se nám zdá v zásadě nesprávná. Říká jen, že ceteris paribus má ekonomie výrobnosti určitou mez, od které klesá. Znamená pohodlné přesvědčení, »že už to dále nejde«. Ve skutečnosti není žádné optimální meze, jestliže se výroba dovede přizpůsobiti a jestliže dovede nalézt konsum. Mluvíme-li tedy o nejvyšší možné hranici, míníme tím hranici danou okamžitým výrobním zařízením, surovinou atd. V průmyslu platí zákon o volné rozmnožitelnosti výrobků — na rozdíl od vázanosti prvovýroby, kde výnos může býti stupňován pouze s nepoměrně vyšší obětí práce a kapitálu. Zdá se, že v podstatě průmyslové výroby je snaha po největším možném výkonu, tedy po výrobě hromadné, která vede k zlevnění. Mluví-li se dnes více než kdy dříve o výrobě kvalitní, jakožto protiváze výroby seriové, je to zásadní neporozumění rozdílu, který zde je: i v průmyslu může se uplatniti to, čemu říkáme řemeslná výroba. I továrna s tisícem dělníků a se stroji, může vyráběti řemeslně — viz na př. sklárny, jemný porcelán atd. Všude tam, kde se vyrábí individuální tovar, kde nejde o výrobu hromadnou, uplatňuje se lidská, speciální práce, která je řemeslná i tehdy, provozuje-li se pomocí stroje. Neboť každý kus je více méně zvláštním výrobkem. Naproti tomu na konveyoru nemůže býti o individuální řemeslné práci řeči, zde člověk buď řídí, nebo nahrazuje stroj. Američan mluví o »skilled« a »unskilled« práci.

Reklama je tedy v pravé své podstatě cestou k hromadné výrobě, a prostředkem zlevnění. Zlatník, vyrábějící každý šperk jinak, může prostřednictvím reklamy nanejvýše upozorniti kupce, na svůj podnik. Ale nemůže prostřednictvím reklamy stupňovati a zlev-

nití výrobu. U něho bude tedy reklama jen potud produktivní, pokud upoutá zákazníka na jeho obchod. Naproti tomu výrobce mýdla může účelnou reklamou získati svému výrobku takový odbyt, že umožní ekonomické stupňování produkce. Ovšem reklama je pouze upozorněním. A za tímto upozorněním musí býti něco konkrétního! Domnívám se, že právě proto se u nás věnuje reklamě tak málo pozornosti, že není smyslu pro ono spojení určité události s oznámením. Reklama sama o sobě má málo naděje na úspěch. Nestací volati na lidi se všech rohů, ze všech stránek novin i s plátna biografu: »Kupujte jen patentní šněrovadla Achilles!« — neříká-li se nám zároveň, proč je máme kupovati, jsou-li nejpevnější (a to třeba dokázat!), nejlevnější, nejhezčí...

Pan prezident řekl v obchodní komoře brněnské, že máme sice znamenité inženýry, a výborné dělníky, ale neumíme prodávati. Opravdu je tento postřeh velmi dobrým vystižením situace. Neumíme prodávati. Na příklad: Československo je dnes nejlevnější zemí Evropy. Této okolnosti lze přece úžasně využiti ku propagaci cizineckého ruchu. Stačí jen natisknout pár tisíc krásných plakátů, uměleckých fotografií několika československých hradů, starých měst, hor, jezer, lesů — a napsat pod to: Československo je nejlevnější zemí Evropy. Navštivte jeho krásné hory, stará města a pyšné hrady (plakátová řeč musí býti trochu šmokovská, neboť je určena pro šmoky)! Při desítidenním pobytu utratíte tolik a tolik marek, šilinků, zlotých... (podle toho v jaké řeči je plakát psán). A přirozeně, že je nutno působiti na zájem země, jejíž obyvatele lákáme: Němce lze zváti k návštěvě sídla nejstarší university, do kdysi hlavního města římské říše, do města Valdštynova. Angličany bude daleko více zajímat sentimentální romantika hradů, Francouze Slavkov a t. d.

Neumíme prodávati! Neumíme zacházet s instrumentem tak účinným, jako je reklama. Naše novinová anonce má jediný typ — malého oznamovatele! Velké, celostrannové inserty jsou více méně nucené: inserty bank, valné hromady, akc. společností, různé ty vánoční, novoroční a jiné anonce. Přece nepřikládá nikdo opravdu reklamní význam dvaceti celostranným insertům bank v různých příležitostných číslech novin, vydávaných větším dílem jen k vůli těmto docela bezvýznamným, ale dobře placeným anoncím. Jak daleko moudřejší by bylo, kdyby na př. banky inserovaly, že obstarají likvidaci těch a těch státních obligací, které jsou splatné za čtrnáct dní, kdyby nás před prázdninami upozornily na svoje akreditivy nebo travellers checks. Nebo kdyby nějaká banka se nás otázala: Chcete stavěti? Hledáte stavební úvěr? Půjčme vám na tolik procent... a t. d.

Nemyslíte, že by i železnice mohly inserovat? Že by po vzoru anglických a francouzských mohly velmi účelně upozorniti na výletní místa, ležící na lokálních tratích málo vyhledávaných a proto pasivních? Reklama není nutné zlo! Není to výkupné novinám. Reklama je skvělý, účelný prostředek hospodářský, ale musí býti obratná! Vezměte si někdy do ruky americkou nebo anglickou revui a zamyslete se nad jejími reklamami! Pozorujte jejich vliv na váš zájem. A vedle toho vezměte bezbarvou, unavenou reklamu u nás! Ne — neumíme prodávati.

ŽIVOT A INSTITUCE

B. Markalous:

Kluby a jejich anglická tradice.

I.

Jedna velmi naléhavá, vzhledem k různým okolnostem často těžká povinnost, kterou nám přinesla politická samostatnost, jest společenská reprezentace. Povinnost, která na nás padla znenadání, právě jako mnoho věcí jiných. Musili jsme rázem vplout do mezinárodních, téměř uniformních, v celém světě obvyklých způsobů, jimiž společensky jest provázáno každé jednání hostitelské, kongresové, každá významnější návštěva jednotlivce, či skupiny cizinců, každé dění mezinárodní povahy, ať už politické, hospodářské, obchodní, vědecké nebo umělecké. Padla na nás náhle společenská povinnost velkého formátu a my jsme se musili tvářit, že nám byla odjakživa vlastní, třeba nám k tomu, zvláště první léta státní samostatnosti, scházelo mnoho z nezbytné výbavy a technických podmínek.

Ovšem, za dřívějších dob, před převratem, měli jsme přece dost a dost společenských úkolů a byly to především velké komuny, město Praha v první řadě, pak na př. Sokolstvo při sletech, jež si vytvořily už hostitelskou a společenskou tradici. Po převratu vzrostly však tyto povinnosti tak, že dosavadní osvědčený, srdečný síc a obětavý, často i lidově nadšený, domácký způsob nestačil a nestačili jsme ani technicky ani často společensky zmocni onen nával úkonů a povinností, které nám překotně se rozvíjející život mladé republiky ukládal. Tu se vlastně teprve ukázalo, jaké nesmírné množství společenských úkonů je přímo svázáno se státní samostatností, úkonů, jež za nás, bez naší účasti, dělala Vídeň jako střed samostatného politického útvaru, pro niž ovšem Praha, Lvov, Štýrský Hradec, Brno a Opava byly provinciální útvary druhého a třetího řádu. Nebyla ovšem možná společenská decentralisace, když Vídeň byla hlavním a sídelním městem, centrem nejvyšších úřadů, s jichž úřední činností, na př. s ministerstvem věcí zahraničních, nebo ministerstvem obchodu jsou společenské úkoly tak nerozlučně svázány, že tvoří neodmyslitelný doplněk, ne-li podstatnou část oficiálního jednání za zeleným stolem. Jen Pešť uchovala si společenskou svrchovanost s rysem šlechticky honosné okázalosti a lokální maďarské originality. Také Krakov a Lvov pomocí předních, šlechtických a zámožných občanských rodů polských, se známou a vypěstěnou společenskou tradicí, uchovaly si až do války dobrou pověst společenskou. Poláci přenesli snadno tuto dávno, rodově vypěstěnou společenskou kulturu ve svůj nový státní útvar.

My byli na tom mnohem hůř. Bez šlechty, v Praze jen s několika občanskými rodinami, kde se vedl »velký dům«, jinak — drobný úředník, učitel, profesor, obchodník, student, rolník, dělník. Slovem lid, nenáročný, skromný v životních požadavcích, bydlící v činžovních domech v bytech a bytečcích, kde host, i člověk domácí, uváděl hostitele do rozpaků a kde se, krátce řečeno, s hostem a zvláště s cizincem, nedalo nic dělat. Tak byli jsme odkázáni na hotely, restaurace a

kavárny, místnosti s mnohými rušivými závadami, plynoucími z jejich funkce jako veřejných zařízení, místnostmi často nevybavenými a nepřipravenými, aby mohly býti tím, co možno pokládati aspoň za slušný, evropský průměr.

Tak vznikla myšlenka vytvořiti velký klub, jímž jest »Společenský klub v Praze«, jenž sídlí v paláci Sylva-Tarouccově na Příkopech. Tím založena velká společenská instituce v rozměrech a vypravení, jež lze přirovnati k velkým klubům zahraničním. »Společenský klub v Praze« vytváří takto u nás, poprvé, pojem »klubu«, ve smyslu jiném, než se tohoto názvu u nás dosud, většinou, užívalo. Nebude snad zbytečné, poučíme-li se v klasické zemi klubů, v Anglii, o historickém vývoji klubů, majíce k ruce výbornou knihu Ralph Nevilla, *London Clubs (their history and treasures)* a přičiníme-li k tomu poznatky získané studiem stanov a domácích řádů cizích klubů, jakož i pozorování získaná při návštěvě několika čelných londýnských a pařížských klubů.

*

Moderní anglické kluby s celou svou mnohotvárnou rozlišností a dokonalým komfortem vznikly z kaváren a bohémských krčem, jež byly tenkrát důležitou složkou londýnského života a jediným střediskem společenského ruchu. Jména »klub« začínalo se užívat již tehdy, když se v Londýně ujaly a rozšířily kavárny.

První dům, kde se podávala káva, byl »George and Vulture« v Lombard Street, který dosud stojí. Kolem roku 1652 přivedl s sebou turecký obchodník, Mr. Edwards, ze Smyrny do Londýna mladíka, jménem Pasqua Rosee, aby mu připravoval kávu. Pasqua Rosee, to byl on, který založil první kavárnu pod svým jménem, později přezvanou »George and Vulture«.

Druhá kavárna byla »Rainbow« (duha) ve Fleet Street. Na majitele žalováno, že prodává silný nápoj, zvaný káva, který obtěžuje sousedstvo svým nepříjemným zápachem. Obě tyto kavárny patří dnes jednomu majiteli, Mr. Johnu Gardnerovi, který také nalezl v archivu svého předchůdce původní recept k přípravě kávy. Čišníci v těchto kavárnách rozuměli dobře obchodu, vybíhali na ulici, chytali chodce a lákali je. »George and Vulture« navštěvoval S w i f t, autor známých »Gulliverových cest« a nejjednatější člověk století, A d d i s o n, spisovatel, dramatik, žurnalista, politik známý svými šlechtickými, společenskými manýrami, S t e e l e, žurnalista a pamfletista, jenž řídil s Addisonem časopis »Spectator«, Daniel D e f o e, autor Robinsona Crusoe, člověk ne právě spořádaného života, John W i l k e s, jenž byl náčelník oposice proti Jindřichu III., třikrát vyloučený z parlamentu, H o g a r t h, malíř a rytec-mravokárce, a členové Hell-Fire klubu byli tu sice nevídanými, však stálými hostmi. D i c k e n s zvětšil tuto kavárnu v »Pickwickovci«, učiniv ji sídlem dvou svých hrdinů, Mr. Pickwicka a Sama Wellera. Dodnes se tu schází známý klub »C i t y P i c k w i c k«. Jiná proslulá kavárna stála na Ludgate Hill, kde byly později nalezeny vzácné římské památky. L l o y d, dnes proslulý pojišťovací spolek, vznikl v kavárně téhož jména, která stála v Lombard-Street.

Podobná místnost byla kavárna G a r r a w a y o v a, kde se po prvé prodával v Anglii čaj. Její majitel, Thomas Garraway, zanechal o tom zajímavé záznamy.

U Garrawaye se také konaly proslulé dražby vína »při svíčkách«. Konaly se sice ve dne, však když se oznámila jakost a cena vína, byla zapálena svíčka, asi palec dlouhá. Kdo poslední přihodil, než svíčka zhasla, byl uznán za kupce. U Garrawaye se koupily nejlepší sandwiche, sherry, pivo a punč. Ještě v posledních padesáti letech minulého století se tu konaly prodeje léků, m hagonu a dříví. V letech 1840 a 1841, kdy spekulace s čajem byla na vrcholu, scházely se u Garrawaye zástupy drobných obchodníků a napětí tu bylo větší než na burse. Každý jedl, pil, šampaňské teklo, hosté přicházeli a odcházeli, aniž by se dost málo starali o zaplacení — a přece všechno bylo zapláceno.

V jedné době založeno mnoho zábavních klubů, zvaných »mug-house cluby«. Byly to hojně navštívené schůzky obchodníků, šlechticů nebo právníků, kteří se bavili hudbou a zpěvem. Nejvíce jich vzniklo v Cheapside a okolí a nejproslulejším střediskem jich byla kavárna Willova, Buttonova a Tomova v Russel Street. Slavným návštěvníkem Willovy kavárny byl básník a velmi nadaný dramatický spisovatel Dryden, který sem přilákal ostatní literáty. Jeho křeslo stálo v zimě u kamen, v létě v rohu na balkoně, neboť tehdy se sedalo volně u stolů. Mladí básníci si pokládali za velikou čest, jestliže dostali šňupec z Drydenovy tabatěrky. Swift se vyjadřoval pohrdlivě o této kavárně, že prý nejhorší klepavé řeči, které kdy v životě slyšel, se vedly právě tam. Pravda jest, že se v této kavárně scházeli mladí básníci a dramatictí autoři, kteří si navzájem předčítali své výtvořky s takovou důležitostí, jako by na nich závisel osud celého anglického království.

Však první, skutečně proslulý londýnský klub byl »Mermaid« (Mořská palma) v Broad Street, který založil, podle tradice, Sir Walter Raleigh, básník dvora královny Alžběty, autor Dějin světa, popravený 1618. Tento »klub«, spíše snad společnost, »sešlost«, byl brzy populární vtipnými disputacemi a slovními potýčkami dvou mužů, jichž jména jsou v literární historii Anglie velmi významná: Shakespeara a Ben Jonsona, dramatika a slavného literárního kritika doby. Jonson byl společensky syntetický duch doby, družná osobnost, jež seskupovala kolem sebe současníky, mezi jiným i v klubu »Apollo«, který založil a jenž měl svou místnost v »Děbelské krčmě« (Devil Tavern).

To byly začátky dnešních velkých anglických klubů. Majitelé hostinců a kaváren brzy upozorovali, jaká je pro ně výhoda zříditi zvláštní místnosti pro vybrané hosty. Jakmile tedy měly jejich podniky dosti vznešených a bohatých návštěvníků, kteří se navzájem znali, uzavřel se dům pro všechny náhodné a nevítané příchozí — vybral se členský příspěvek a vznikl klub.

Na začátku osmnáctého století bylo v Londýně nějakých 2000 kaváren. Každé řemeslo, každá třída, každý stav měly své oblíbené shromaždiště. Právníci kritisovali zákony, spisovatelé literaturu, nové kusy divadelní u »Pštrosa« nebo u »Reka«, obchodníci rozprávěli o svých záležitostech u Garrawaye nebo Jonathana. kněží debatovali o theologických otázkách u Childa nebo Trubyho, kdežto vojáci reptali nad svými těžkostmi u »Starého« nebo »Mladého Muže« blíže Charing Cross. »St. James« a »Smyrna« byly hlavními tábory Whigů, kdežto Toryové navštěvovali »Cocoatree«

(kakaový strom) a kavárnu »Ozindu« v ulici svatého Jakuba. Skotové se scházeli u Forresta, Francouzi u Gilesa nebo u »Starého Vraha« v ulici sv. Martina, karbaníci se shromažďovali u Whita a v čokoládovnách kolem Covent Garden. Duševní elita se scházela u Willa, Buttona nebo Toma v Great Russel Street, kde se po divadle hrálo a vybraně hovořilo až do půlnoci.

Dnes se zachovalo jen málo těchto starých londýnských klubů, a ty mají v sobě zvláštní kouzlo minulých dob. Nejznámější je »Cheshire Cheese« ve Fleet Street, přestavěný sedm let po restauraci ze starého Cheshire Cheese, který pamatoval ještě Shakespeara a jiné alžbětinské básníky. V jídelně tohoto klubu se chová jako vzácná pomátka křeslo, na kterém prý sedával Dr. Johnson. Nad ním jsou vyryta slova tohoto slavného kritika: »Ne, pánové, nic z toho, co bylo lidmi dosud vynalezeno, nezpůsobilo tolik štěstí, jako dobrá hospoda.« Po stěnách je rozvěšeno mnoho krásných obrazů a tisků, většinou portrétů. Dnes používají jeho místností kluby, které se poněkud podobají dávno zašlé generaci. Je to »Johnson Club«, založený před nějakými 30 lety, »Sawdust Club« (Drtinový klub), založený 1906, »Ourselves« (»My sami«), »S.T. Dunstan« z r. 1890, »Rump Steak Club« a Dickensův klub«. Johnsonův klub je v podstatě společenský a literární, skládá se z 31 členů, kteří pořádají každý rok večeri v den Johnsonovy smrti, 13. prosince.

Proslulý Dr. Johnson byl zakladatelem celé řady klubů a největším jejich návštěvníkem, jaký kdy žil. Dr. Johnsonem byl založen klub »King's Head« (králova hlava), »Ivy Lane«, »Paternoster Row« (ulička Otčenáše«, proslulý svými beefsteaky, »Mitre Tavern« (hostinec u Mitry), kde Johnson večerával a kde dělal plány k proslulému výletu na Hebridy. Jeho životopisec Boswell vypravuje, jak při založení »City Clubu« byl Johnsonem pověřen, aby vybral členy. »Jenom«, podotkl slavný kritik, »at v něm nejsou žádní vlastenci.« Také do Peelovy kavárny ve Fleet Street Johnson často chodil, na římsce u krbu byl Reynoldsem vymalován jeho portrét. Tam se také zachovala vzácná sbírka starých novin. Slovem, každý literát měl v té době svou oblíbenou kavárnu.

Hořiny, určené k jídlu byly tehdy jiné než dnes. Bylo v módě obědvati ve tři nebo ve čtyři, kavárny a kluby se tedy plnily po šesté večer. Veliké pitky se konaly spíš doma než ve veřejných místnostech.

Hovor, vedený v klubech, byl různého druhu. V těch, které byly kolem Templu (právnícká škola v Londýně), mluvilo se výhradně o věcech právnických, ve waleské kavárně ve Fleet Street hlavně o křtech, rodokmenech a úmrtích, u Childa o daních, o půdě, o patronátě, o farnostech a kázáních, u Northe o špatných volbách, falešném hlasování a podobně, u Hamlina o křtech, o svobodné vůli, o spasení a ztracení, jako u Batsona o cenách pepře, indiga a ledku. »Chaperova kavárna« v Paternoster Row byla střediskem knihkupců a spisovatelů, kteří si tam chodili pro nápady i pro peníze. Píše o ní mladý, nadaný básník Chatterton ve svých listech, i Oliver Goldsmith, tento pastor, lékař a autor sentimentálního románu »Vikář Wakefieldský«, tu prý býval hostem. Později sem začli chodit studenti z university a venkovští duchovní, kteří se chtěli dozvědět novinky z literární-

ho světa. Kavárna »Royal Exchange« byla skromnější než cizích i domácích kupců. Se svými bystrozrakými a ostrážitými návštěvníky vypadala spíš jako herna, jenže místo karet a kostek tu šustily cenné papíry, akcie a losy. U »Garraye« se scházeli nejbohatší a nejvznešenější občané. Po divadle bylo v módě chodit k »Tomovi« nebo »Willovi«, kde se hrál piquet a proudila veselá zábava mezi hostmi bez rozdílu stavu a urozenosti. Jiné oblíbené středisko literární byla kavárna »Percyho« v Rathbone Place. Kavárny ve West Endu byly často znepokojovány různými výstřednostmi urozených návštěvníků. Tak v Královské čokoládovně v ulici sv. Jakuba se strhla jednou rvačka, při níž byli tři lidé zabiti a která přerušena byla teprve zakročením královské gardy.

Velikým postrachem mírumilovných občanů, navštěvujících kavárny a hostince, byli členové klubů »Bold Bucks (klub udatných kozlů) a Hell-Fires (klub pekelného ohně), jichž členové byli propuštění zločinci. Bold Bucks se oddávali nejnevázanějším prostopášnostem, jejich heslem byla odvážná láska a jejich heslem bylo připodobnit člověka co nejvíc zvířeti. Hell-fires byli ještě rafinovanější a tropili si šašky hlavně z náboženských obřadů.

Jinak byly dodržovány v kavárnách jisté řády. Při vstupu — aspoň u většiny průměrných kaváren — byl položen na pult penny, který opravňoval ke vstupu a k užívání místnosti a novin. Za to mohli zde ztrávit návštěvníci celý den, vyřizovati své záležitosti, uzavírat obchody, hrát v karty a utloukati čas jakýmkoliv způsobem.

Swift sám založil »Brothers Club« (Bratrský klub), který měl shromažďovat nadané muže. Změnil se však v klub politický a 1713 zanikl. Po tom založil Swift proslavený »Scriblerus Club«, jen literární. Členy byli Swift, Arbuthnot, Pope, St. John a Gay, hlavním cílem byla satira na zneužívání lidské moudrosti.

Když se Swift po prvé objevil v londýnské společnosti a chodil do kavárny Buttonovy, říkalo se mu »bláznivý farář«. Nikdo ho neznal a on také neznal nikoho. Přišel, položil klobouk na stůl a chodil rychle sem tam asi půl hodiny, aniž s kým promluvil nebo věnoval něčemu pozornost. Pak zaplatil, narazil si klobouk a beze slova odešel. Jednou přece zastavil se u jakéhos venkovského šlechtice a úsečně se zeptal: »Prosím vás, pane, pamatujete se, že by někdy bylo na světě pěkné počasí?« Když se šlechtic trochu vzpamatoval z neobvyklosti a směšnosti otázky, odpověděl: »Zajisté, pane, díky Bohu se pamatují na mnoho krásného počasí.« »To je víc«, odpověděl Swift, »než bych já mohl říci. Nepamatují se, aby někdy nebylo příliš horko, ani příliš chladno, příliš vlhko ani příliš sucho.«

Pro vznešenou společnost se utvořil roku 1764 klub v kavárně Tomově, který měl asi 700 členů, roční příspěvek byla jedna guinea. Tento klub vzkvétal tak, že za čtyři roky zabral i vedlejší dům a měl pak zvláštní místnosti pro hraní karet, pro zábavu a pro kavárnu. Majitel byl pro své dobré způsoby nazýván »lord Chesterfield«.

»Královská kavárna« — nevzhledná chalupa právě naproti kostelu sv. Pavla — byla nejnavštěvovanější noční místností v Covent Garden. Tento útulek všech hýřilů je zvěčněn vzadu na Hogarthově obrazu

»Ráno«, kde se hezká dívka, jdoucí do kostela, setkává s dvěma opilými mladíky z »Královské kavárny«.

Na Piazza v Covent Garden stávala kavárna, do které chodil herec a dramatický autor Sheridan. Tam také roku 1809 klidně seděl a popíjel víno, zatím co hořelo divadlo v Drury Lane. Když se tomu jeden přítel divil, pravil Sheridan: »Snad si smí člověk vypít aspoň sklenici vína u ohně svého vlastního krbu.«

V blízké ulici, Henrietta Street, byl vystavěn první rodinný hotel v Londýně. Majitel rozdával zlaté, stříbrné a měděné mince mezi prince, šlechtu i lid jako reklamou pro svůj hotel. Po řadu let byla zde proslulá kuchyně a kavárna, zvané »Star« (Hvězda), kde se scházeli londýnští boháči. Později byl dům přestavěn a navštěvován členy blízkého divadla jako koncertní síň. Tomuto podniku se dařilo tak dobře, že roku 1855 byla k původnímu sálu přistavěna velká halla, kde byly zábavy a bývalá koncertní síň sloužila za předsíň. V 70-tých letech nastal úpadek, takže se místnost stala střediskem boxu a dnes v ní sídlí »Národní Sportovní Klub«.

PSYCHOLOGIE

R. Saudek (Londýn):

Analýsa rukopisu B. Mussoliniho.

*Il boys "ihédu - "ónke auzun
 chare - lumbise i wimbere e
 l'gini xio la leguna si p'flea
 il uuyante de Aquileia ripieno.
 Inghoulmami Julia tena che
 bene il jagne della Legione
 mndano - mi punita e mi p'legio!*

Mussolini

A. Četba rukopisu. Nejde zde ani o řeč spisovnou ani mluvenou, nýbrž o text řečnický pečlivě sestavený, rytmicky znějící, vědomě formulovaný, jenž, prosloven, bude pln mohutné melodičnosti. Toto vlastenecké prohlášení autor vydal písemně. Zřejmě však slyšel se při tom mluvit s tribuny a proto text nese stopy silných zvukových vlivů. (Překlad tří prvních řádků zní: »Poklekněme na zemi, jež pila krev naší mládeže. Vzpomínejme jí v cudnosti a mlčení.«)

B. Mechanické prostředky. Špičaté, málo pružné pero v dobrém stavu, řídce plynoucí inkoust, žádné mechanické překážky.

C. Dokonalá znalosť psaní.

D. Mussolini píše mateřštinou, již ovládá mistrně.

E. Zjištění stupně rychlosti.

Prvotné znaky rychlosti:

Zběžné nelámané tahy. Ani pravoběžnost ani levo-
běžnost. Značná přesnost při umísťování znamének, ve-
dle toho jsou však příležitostně znaménka psána daleko
vpravo, třebaže nízko. Velmi časté přerušování souvi-
losti. Konce slov rychlostí ubroušené, na druhé straně
se jednotlivosti tvarů písmen na jiných místech zdů-
razněny. Šíře o sobě normální, přiměřená stojatému
písmu; jako dítě se však Mussolini učil písmu ležatému,
proto úchylka od školní předlohy co do úhlu sklonu zna-
mená sklon k těsnosti písma. Význačné rozdíly stínová-
vání.

Druhotné znaky.

Řídká změna v držení péra.

Stojíme tedy před silným vnitřním rozporem. Diagno-
sa by zněla: původně pomalé písmo, zrychlené však
živým temperamentem. — kdyby nám v tom nepřeká-
žely dva zjevy. Nejde tu totiž o to, co se obvykle na-
zývá rychlými, nalomenými tahy, nýbrž o tahy péra, jež
pisatel vrhá, každý jednotlivě, ostrým, prudkým pohy-
bem, podobným ranám biče, na papír. Mimo to je přes-
nost pohybu sice zřejmě z nízko a přesně umístěných
znamének, ale nejde zde o skutečné tečky na »i«, nýbrž
o »centripetální přízvuky« stojatého písma.

Co zbývá, je překvapující nálezy: prakticky se znaky
rychlosti a pomalosti vyvažují, aniž z tohoto rozporu
vyplývá nepřirozený výkon psaní, neboť není pochyb-
nosti o přirozenosti a spontánnosti, o silném impulsu při
tomto písmu sice rozsekaném a trhaném, vzniklém však
přece prudkými, bičovitými pohyby. Měli bychom ovšem
zaznamenati stojatost, protože se přičila školní předloze,
jako znak pomalosti, neboť tento znak přece znamená
brzdění pravoběžnosti, která jinak v písmu převládá.

Dospíváme tudíž k závěru, že pisatel psal sice v dů-
sledku ukázněnosti svého silného temperamentu rychle,
že však přísně kontroloval a censuroval každou jednotli-
vou část každého slova.

Dvojnásobné známky stupně rychlosti potvrzují správn-
ost tohoto nálezu. Vidíme silný impuls v zakrnění kon-
tur písmen (vynecháním jednotlivých částí písmen), na
druhé straně vidíme kontrolu, prováděnou dokonce i nad
podřízenými částmi písma. Typicky se to jeví v někter-
ých tečkách na »i«, k jejichž umístění péro zprvu vyšlo
příliš daleko vpravo, aby se pak vrátilo a napsalo tečku
na »i« správně nad kmenem písmene. Tato cesta ne-
děla se ve vzduchu, nýbrž na papíru, takže lze viděti její
stopu v malých trojúhelníčkách v slově il (první slovo
4. řádku a druhé slovo 6. řádku), v slově giovinezza
(poslední slovo téhož řádku).

F. Předchozí šetření potvrdilo již vyslovenou přiro-
zenost písma.

G. Zjištění třídy úrovně.

1. Ukázněné tempo psaní, ale vyslovená přirozenost.
(Zdůraznění začátku se týká jen podpisu, o čemž později.)

2. Rozdělení plochy: Všeobecné rozdělení vzorné.

3. Originalita tvarů zcela mimořádná, naprosto este-
tická, a zjednodušené tvary nerušící čitelnosti. Souhrn:
velmi vysoká úroveň. Charakterologický závěr: Silná
originalita, umělecký vkus, velká přehlednost, jistota a

pohotovost výrazu, neobyčejně silný temperament, jenž
se podrobuje kázní jen vlastní silné vůle a vymyká se
cizímu vlivu.

Tlak psací.

Vzhledem k tomu, že bylo psáno špičatým a málo
pružným perem, svědčí jasné rozdíly stínování o velmi
silném tlaku. Stínování děje se rytmicky, nikoli však ša-
blonovitě. Obzvláštní tlak na začátku se nevyskytá, vy-
jma u podpisu. Pozoruhodno je, že nikde nejsou jedno-
livá slova zdůrazněna tlakem. To dokazuje, v souvislosti
se silně zvukovým rázem písma, že krása řeči a rytmus
řečnického tvoření vět nebyly pisateli ničím umělým;
jsou mu buď vrozeny, anebo se mu staly druhou přiro-
zeností.

Porovnáme-li větší počet rukopisů Mussoliniho, shle-
dáme, že nikde graficky nezdůrazňuje jednotlivých slov,
byť byla sebe patetičtější. Na druhé straně se objevují
tyto variace: Čím větší formát papíru, tím větší písmo,
a obráceně. Z toho je zřejma veliká přizpůsobovací
schopnost vzhledem k prostředkům, jež jsou v dané
chvilí k dispozici.

Jiná variace se týká podpisu samého; podpis, repro-
dukováný v našem faksimile, počíná velmi široce a je
silně arkádovitý (s obkloučky nahoře). Tento arkádovitý
tvar se vrací při parafování, při čemž nutno uvážit, že
italský státník, jenž spravuje tři ministerstva, musí sa-
mořejmě více dokumentů parafovati, než podpisovati.
Vedle toho se vyskytá jiný podpis Mussoliniho, při němž
je »M« nejen mnohem užší, nýbrž přímo úzké, stojaté
a hranaté, není však ani vlevo zvrácené ani arkádovité.
Grafologicky znamenají, jak víme, tyto dva na pohled
tak rozdílné způsoby psaní totéž: neboť arkádovitost se
zdůrazněním začátku v podpisu svědčí o neoblomné pý-
še, nepřístupnosti a silném sebevědomí při malé upřímn-
osti v osobních projevech, kdežto silná hranatost v pod-
pisu — je-li odchýlná od ostatního způsobu —, znamená
totéž, co zdůraznění začátku; větší těsnost svědčí o zdr-
želivosti; vysoké, štíhlé tvary, vzniklé těsností, zname-
nají rovněž hrdost; a hranatost a těsnost prozrazují zase
nepřístupnost a rezervu.

Velikost a poměry velikosti.

Jsou neobyčejně silně zdůrazněny, kdežto současné
tvary malých písmen jsou částečně ubroušené nebo za-
nedbané. Vidíme tu vnitřní rozpor. Na jedné straně za-
nedbávání písmen při psaní ukázněným tempem je spo-
jeno s vlnitým průběhem řádek, kdežto silné zdůraznění
poměrů velikosti se týká nápadného znaku písma a proto
znamená zastírání právě vylíčeného stavu věcí.

Těsnost a šíře.

Písmo stěsnanější a to použitím přirozeného prostřed-
ku, totiž stojatosti.

Zjednodušení a zbohacení.

Silné zjednodušení vynecháváním částí písmen, jak
v nápadných, začátečních, dlouhých a středních písme-
nech, tak také v nenápadných písmenech v lince. Čitel-
nost tím netrpí.

Zbohacení hlavně rozšířením smyček (viz spodní dél-
ky skupiny »zz« ve slově giovinezza, v posledním
to slově 6. řádku), nebo v širokých arkádovitých začá-
tečních tazích písmene M v podpisu. Zbohacení při do-
bré úrovni je, jak víme, znamením živé fantasmie, zjed-
nodušení při vysoké úrovni znamením snahy po výrazné
jasnosti a věcnosti.

Tvary vázání.

Střídání hranatých forem, arkád a ubroušených kontur následkem zrychleného psaní; naznačený dukтус nitkovitý. Tato měnivost způsobu vázání je známkou silné citlivosti (vzhledem k předchozímu znaku podmíněné též esteticky), jež je však ovládána silným soustředěním vůle.

I. Shrnutí vyšetřených znaků písma:

1. Ukázněná síla.

Ukázněné tempo. Těsnost. Stojatost. Rytmičtý tlak. Závěrečná adjustace. Jistota v kladení znamének. Hranatost.

2. Věcnost.

Ukázněné tempo. Vzorné rozdělení psací plochy. Velké rozdíly velikostí. Silné zjednodušení. Účelná adjustace držení pera.

3. Říznost, plná fantasie.

Ukázněné tempo. Estetické učlenění celkového obrazu písma. Zbohacení vydutými smyčkami a polooblouky. Originalita tvarů. Stále se měnící kombinace způsobu spojování různých písmen (okamžitě pohotová improvisace).

4. Diplomacie.

Adjustace na začátku i uvnitř slov. Částečná změna úhlu písma. Náběhy k arkádovitým tvarům. Proměnlivost způsobů vázání. Nejasné kontury písmen. Vlnité řádky. Přízpůsobení se různým formátům papíru.

J. Zjištění rozporu.

Z uvedeného souhrnu vysvítá vnitřní rozpor zcela jasně.

K. Souhrn a celkový obraz.

Osobnost, jevíci silný temperament při tělesném zdraví a plné síle (dokument je ovšem starý několik let), neobyčejnou sílu vůle a schopnost soustředění. Každá jednotlivá forma projevu je podrobena vědomé kontrole vůle. Každý projev se děje velkým elánem se zdánlivě spontánní vehemencí. Ve skutečnosti jí vždycky předchází plánovitě promyšlení. Pozorujeme vždycky krátké přemýšlení a přízpůsobení okamžitým okolnostem, než dojde k projevu vůle (adjustování počáteční). Zároveň však pozorujeme krok za krokem dokonalé uspokojení z právě vykonané práce a radost z výkonu (adjustování konce).

Vedle toho uzavřenost, rezervovanost a hrdost, jež je spojena s pocitem samolibosti, i nepřipustnost a neústupnost tam, kde osobní vůle pisatelova čelí cizím snahám a vlivům. Vedle toho však ostrá, věcná sebekritika. Mussolini neuznává nikoho soudcem svého počínání, krom sebe. Kontroluje a reviduje vlastní skutky s velikou skepsí a zachovává si — nehledě k jisté osobní samolibosti — odstup ke každému svému projevu. Je tedy osobností, jež se sama věcně a ostře kontroluje, jež ovládá svůj temperament, má však radost a zadostiučinění z každého jednotlivého zdaru. Jakýkoli pocit inferiority je mu cizím. (V jeho písmu není dodatečných oprav.)

Je nadán bohatou obrazotvorností, ba je nadán i umělecky. Mistrně ovládaná řeč se mu stala druhou přirozeností, nebyla-li mu již vrozena. Ovládá techniku výrazu, formulace a dociluje nejsilnějších účinků. Má neobyčejnou sebejistotu a pohotovost, v níž je, při silných popudech, které ho ovládají, spatřovati plod plánovitěho soustředění, samovýchovy a síly vůle.

Má schopnost přízpůsobiti se každé situaci a prostředkům, které mu jsou právě k dispozici.

Jeho uzavřenost je spojena s tak silným sebevědomím a samolibostí, že nezbytně vede k pohrdání okolím. S touto pohrdavostí se spojuje silné nadání diplomatické.

Jeho věcnost a obrazotvornost se nepotlačují, nýbrž oplodňují navzájem, čímž vzniká vždycky a rychle pohotová kombinační schopnost a říznost, takže umění improvizace zvyšuje jako podstatná pomůcka jeho pracovní zdatnost.

Mussolini je povaha, jež dovede jen poroučení a zaujímá proti případným argumentům druhých lidí již napřed odmítavé stanovisko. Naproti této mentalitě, ovládané koncentrací vůle, stojí příležitostně silné předráždění živěné potlačováním vlastního temperamentu, silnou citlivostí a lehkým sklonem k vratkosti. Náhlé výbuchy prudkosti vedou nutně k vybití.

DOBA A LIDÉ

První kniha o F. J. I.

II.

Proto jsou stejně naivní klepy, že se Rudolf pokoušel o převrat ve spolku s arcivévodou Janem Salvátorem, který pod jménem Johann Orth opustil dvůr, Rakousko, a zdá se, že i svět. Mezi ním a Rudolfem byl podstatný rozdíl. Orth byl vzdělaným oficírem, všestranně vzdělaným mužem, který ze svého italského prostředí rodiny Toskánské byl do Rakouska a rakušanství vnucen. Byl daleko občanštějším než ostatní arcivévodové a patrně upřímně liberální člověk. Psal divadelní kusy, balety, cestopisy a postavil se proti pověrám hypnotisérů, kteří tenkrát bláznili svět svým »kouzelnictvím«. Johann Orth stavěl proti nim vědu a jednoho z těchto šarlatánů jménem Bastian odkryl. Orth vystoupil proti zastaralému systému v armádě, jak jej arcivévoda Albrecht udržoval brožurkou »Drill oder Erziehung«, a nejvyšší inspektor armády autora spisku dal postavit mimo službu. Jistě Orth neměl sympatií pro starokonzervativní Rakousko, ještě méně pro pietistický dvůr rakouský, a možná dost, že Rudolf si vyhlédl mimo jiné i tohoto příbuzného, aby si tu a tam u něho mohl postěžovati. Hraběnka Larischová, příbuzná císařovny Alžběty, dáma, která po celou dobu nadržovala poměru Rudolfově s baronkou Vetserovou a které byly připisovány i jiné mravní vady, vydala před lety docela bezcennou snášku klepů a špinavých historek z dvorního ovzduší. Z této knihy čerpal pan Bagger informaci, že Orth i Rudolf byli zapleteni do maďarského spiknutí proti Františku Josefovi. Paní hraběnka vydala tuto knížku, když byl mrtev Rudolf i Orth a když i ona opustila dvorní a aristokratické kruhy a stala se chotí barytonisty Bruckse, kdysi u pražského německého divadla angažovaného. Je neuvěřitelné, jak nekriticky pan Bagger tyto mystické informace přejímá. Rudolf, který stejně Maďary neměl v lásce jako jeho nástupce — následník, František Ferdinand, neměl nikdy taková spojení s Budapeští, aby mu byli — i kdyby se byli našli — maďarští niklenci důvěřovati na tolik, že by jej chtěli postavit v čelo spiknutí proti císaři a králi uherskému. Nechávám stranou, že tenkrát v Uhrách pro nějaké spiknutí ani nebylo půdy ani nálady. To bylo v době Kolomana Tiszy, v době naprosté moci liberální strany maďarské, kdy slabou opořici, stranu neodvislosti vedli politikové jako Albert Apponyi, přes všechnu svou opořici monarchistický a royalistický. Maďarská politika, která nad Vídní v každé situaci vítězila a čím dál tím víc nabývala vrchu i v politice zahraniční, neměla důvodů re-

voltovati proti habsburskému králi uherskému. Nejkrajnější snaha krajního radikalismu mohla toužit po osamostatnění od Vídně a odloučení se od Habsburků. A k tomu by si vyhledali korunního prince rakouského a následníka uherského? Takové dětinské nápady fantasmie trochu frivolní dámy by pan Bagger přec jen neměl zaznamenávat.

Ze všeho zde jen aforisticky uvedeného lze snad pochopit, že se tak ostřílený politik jako byl hrabě Taaffe mnoho neleká. Tu mu přišla jistě vhod ta jeho »frivolnost« — jeho humor, jeho vídeňská Gemüthlichkeit. Nebral korunního prince vážně a neměl tedy příčiny u císaře intrikovat a riskovat své postavení. Jaké to ostatně jsou prameny, z nichž pan Bagger čerpal, je nejlépe patrné z věty: »Dejme tomu, že by se hr. Taaffovi bylo podařilo — a on byl schopen každého úskoku, každého bidáctví zachytiti korespondenci korunního prince«. Nehledíc k nesprávnosti takového tvrzení, zdá se přec jen, že pro historika bez zaručených dokladů je nepřipustné.

Ale takových nijak nedoložených tvrzení je v knize plno, vesměs takových, jakými se po vídeňských kavárnách před válkou jen hemžilo. Fakt, že Bagger neznal ani poměrů ani lidí v Rakousku, umožňuje mu podávat všechny tyto naivnosti za plnou pravdu. Tak vylučuje prudké scény mezi Františkem Ferdinandem a císařem, jež se nikdy neodehrály. Tato vypravování jsou založena jen na skutečnosti, že vzájemný poměr císaře a následníka byl prašpatný. To však leželo v povaze obou, že si do očí neřekli jakživi pranic. Císař se cítil příliš povznešeným, a František Ferdinand se Františka Josefa a jeho pomstychtivosti příliš bál, aby si troufal státi se útočným. Věděl dobře, že moc císařova je tak velká, že by jej popřípadě mohl zbavit i následnictví, že by ho z Rakouska mohl hladce vypovědět. Příkladem měl dost a dost. Vedle toho: František Ferdinand neměl jmění, byl finančně na císaři závislý, on, který byl takový milovník peněz — hlavní důvod, že si netroufal. Zrovna tak jak Bagger si nedal práci zabývat se poněkud českou otázkou, tak že mohl napsat větu, že všeobecné hlasovací právo v Rakousku bylo zavedeno příliš pozdě »když už proti zuřivému českému radikalismu nebylo prostředků!« stejně neměl o jihoslovanské otázce ani zdání. Zde byl jistě jen Dr. Friedjung jeho učitelem; líčí vše povrchně a s naprostou animositou.

Je tedy docela přirozeno, že i vznik světové války líčí zcela nehistoricky a nelogicky vedle celé řady falešných údajů. Štěpána Tiszu líčí jako odpůrce války, Tiszu, který přišel za války do Budapešti převzít vládu v uniformě husarského rytmištra, z pole. Tisza byl jen proti válce tak dlouho, dokud se bál, že by eventuální vítězství a annexe Srbska mohly zhoršiti číselný poměr Maďarů k nemaďarským národům v Uhrách.

Odkládáme knihu Baggerovu s politováním, že místo historického vážného vylíčení života a politiky Františka Josefa, jež se stává pomalu nutností, se objevil spis bezcenný. V posledních dnech ostatně se v listech objevila zpráva, že poslední finanční ministr rakouský, známý politik a profesor dějin Dr. Josef Redlich, nyní profesor na universitě Bostonské, dokončuje spis o Františku Josefovi. To bude jistě kniha vážná. Pak si Baggerovy knihy jistě nikdo nevšimne.

*

P. S. Už jsem měl tyto poznámky napsány, když jsem se dověděl kus životopisu páně Baggerova: je pravda, že žije dlouhá léta v Americe, ale do dvacátého roku svého žil ve své vlasti — maďarské. Je rodem Maďar a Bagger je jméno v Americe přijaté. To vysvětluje jeho různá stanoviska politická, neomlouvá však jeho naprostou neznalost poměrů.

V Ě D A A P R Á C E

O světovém letectví.

Rekordní let »Jižního kříže«.

»To je rozhodně nejskvělejší a nejuctyhodnější zaoceánský let, jaký kdy byl proveden«, prohlásil přemožitel Atlantiku, Charles Lindbergh, když se dozvěděl z radiové zprávy, že posádka letadla »Southern Cross«, kterou tvořili Australci Charles Kingsford Smith, první pilot, Charles T. P. Ulm druhý pilot a Američané Harry W. Lyons mechanik a James Warner radiotelegrafista, dokončila na letadle Fokkerově, opatřeném třemi Wrightovými motory o 230 koních, třetí etapu letu. Celý let, provedený ve dnech 31. května až 8. června, byl rozdělen na tři etapy, které dohromady měřily přes 11.000 kilometrů a vedly vesměs nad Tichým Oceánem. Východiskem letu bylo San Francisco a cílem první etapy, dlouhé 3790 kilometrů, souostroví Hawai. Tato první etapa byla již jednou zdořána letadlem, a to minulého roku. Tehdy poprvé ji přeletěli američtí námořní letci poručík Maitland a poručík Hegenberger na letadle stejného typu, jakého před nedávnem použila posádka »Jižního Kříže«. Nejobtížnější a také nejdelší byla etapa druhá, vedoucí ze souostroví hawaiského na souostroví fidjiské a to na hlavní ostrov Suvu. Měřila 5020 kilometrů a byla odvážnými piloty zdořána za 34½ hodiny. Třetí etapa byla nejkratší 2450 kilometrů, ale neméně namáhavá a nebezpečná.

Plukovník Byrd prohlásil po dokončení: »Let Smitha a jeho kamarádů jest nejkrásnějším výkonem, jaký byl dosud na letadle dosažen. Je zároveň novým důkazem, že po svědomité a dokonalé přípravě a s aparáty z dobrého materiálu jsou možné i tak velké a odvážné lety«. O tomto velkém leteckém výkonu se dovidáme nyní z amerických novin velmi zajímavé podrobnosti, z nichž si teprve uvědomujeme, jak veliké byly obtíže, které museli překonat letci, než uskutečnili dopodrobna svůj plán leteckého spojení Ameriky s Australií. Let byl financován milionářem Allanem Hancockem. Smith, Ulm, Warner a Lyon byli první lidé, kteří přeletěli Tichý Oceán z Ameriky do Austrálie, byli také první, kdož ukázali obyvatelům souostroví fidjiského letadlo.

Na ostrově Suva, největším ze skupiny Fidji, není žádné letiště. Nebylo ho tam také dosud zapotřebí, poněvadž souostroví fidjiské leží zcela opuštěné v Tichém Oceáně. Z desítitisíc domorodých obyvatelů ostrova Suvy nemělo více než sedm tisíc ani nejmenšího ponětí o tom, že člověk se může nějak vznést do vzduchu a v něm pohybovati. Automobil je zde známý a hodně rozšířený. Na hlavní třídě Suvy, Victoria Parade, na níž stojí domorodý policista, oděný jen v košili a řídicí pouliční dopravu, se jen hemží automobily. Počet autotaxi, hlavně ovšem »Fordek«, je u porovnání s počtem privátních vozidel úměrně větší než v Novém Yorku. Na tři tisíce obyvatel bílé pleti připadá devět set taxi. Řidiči jsou většinou domorodci, kteří se tomuto povolání věnují s velikým nadšením, zrovna tak jako hraní cricketu a kopané, ovšem že na boso.

Podle původního rozvrhu měli Američané Lyon a telefonista Warner letěti se Smithem jen na Suvu. Ale australský letec, z uznání nad jejich cennými službami po dobu letu, nabídl jim, aby ho doprovázeli až do Sydney, což milerádi učinili. Odmítli pak velmi sportovně přijmutí v Australii něco z darů, jimiž byli po šťastném přeletu Smitha a Ulm zahrnuti. Prohlásili, že jejich spolupráce byla dostatečně odměněna úspěšným letem. Poslední etapa, dlouhá 2450 kilometrů, byla absolvována ve

dvaceti hodinách. Celá trať, dlouhá 11.260 kilometrů, byla zdolána v osmdesátidvou hodinách. Trať Hawai-Suva urazilo letadlo za 34½ hodiny. Rychlé dopravní parníky potřebují k tomu deset dnů.

Let »Jižního Kříže« byl jedním z nejdůležitějších leteckých výkonů vůbec. Ale odvaha Smithe a jeho druhů byla dobře uvážená a methodická. Přípravy k letu trvaly několik měsíců. Nespočívaly ani tak v přípravě letadla, které bylo známého a osvědčeného typu, na jakém provedeno již mnoho úspěšných velkých letů, jako na technické přípravě letců a letu vlastního, na přípravách a vyzkoušení různých měřicích aparátů, vysílačích a přijímacích přístrojů a podobně. Při startu v San Francisku vážilo plně naložené a obsazené letadlo »Southern Cross« 6600 kilogramů a při odletu z Hawai dokonce 6900 kilogramů; to je přes sto kilogramů na jeden metr čtverečný. Aby se mohlo vznést, potřebovalo rozjezd 2000 metrů.

*

Lectví v sovětském Rusku.

je na velkém postupu. Nemáme o něm nejdrobnějších zpráv, ale co máme, to stačí, abychom se o něm vyslovili s plným uznáním. Zájem o ruské letectví byl probuzen v celém světě úspěšnými a jistě velmi odvážnými lety pilotů Babuškina a Čuchnovského při zachraňovacích akcích členů ztroskotané výpravy Nobilovy.

Nynější vůdci sovětského Ruska vzali si plně k srdci moderní heslo »budoucnost leží ve vzduchu« a vrhli se s největší horlivostí do propagace letectví. Široké publikum, které je současníkem a divákem velkých leteckých pokroků, všimá si většinou jen rekordních letů; celá řada odborníků je přesvědčena, že přes veškerou pozornost, jakou věnuje tisk propagaci letectví, ví široké publikum, plně entusiasmů pro vrcholné výkony sportovní, jen velmi málo o obdivuhodné pravidelnosti a výkonnosti četných leteckých linií, fungujících každý den. S druhé strany obyčejný člověk, ví-li něco o významu a válečných možnostech leteckých, nemá přes to dostatečných a přesných znalostí, jimiž by mohl posoudit význam a důležitost této »páté armády« v obraně vlasti.

Proto hledí sovětské Rusko propagovat letectví mezi širokými vrstvami. Věnuje na tuto činnost značné obnosy. V S. S. R. je veškeren život hospodářský i sociální ve službách a pod kontrolou státu. Díky této koncentrovanosti podařilo se sovětské vládě rozšířit v celé zemi zájem o letectví a přispět tak k rychlému vzrůstu rudé vzdušné flotily. Rusko má dnes ideálně stejnorodé letectví a to jak po stránce osobní, tak po stránce modelů letadel. Ruská letadla jsou nejmmodernějšího typu. Ruská letecká armáda je nejdokonalejší a nejlépe zorganizovaná a vypravenou ze všech sovětských armád. Rusko staví dnes ve velkém množství dokonalá letadla všech typů, vyjma velkých letadel bombardovacích a velkých hydroplánů pro dlouhé zámožské lety.

Tohoto výsledku bylo dosaženo velmi rychle, neboť methodická organizace letecké propagandy se datuje te- to 1. května 1922 z Moskvy do Königsberku a z Moskvy Tehdy byly otevřeny první dopravní vzdušné linky a to 1. května 1922 z Moskvy Königsberku a z Moskvy do Nižního Novgorodu, která však byla v permanenci jen po dobu tamního veletrhu. V roce 1922 vytvořily se rovněž dvě dopravní letecké společnosti, a to »Deruluť«, pracující s pomocí německého kapitálu i německého leteckého průmyslu, a »Dobrolet«. Současně také založena skupina vzájemné letecké pomoci, nazvané »přátelé vzdušné flotily«. Později založena »O. S. O.« — společnost pro národní leteckou obranu, jejímž prvním presidentem byl Vorošilov, lidový komisař války, bý-

valý poddůstojník v carské armádě, a dále společnost »Aviakhime«, »letectví a chemie«, vzniklé 5. května 1925 fusi »přátel vzdušné flotily« s »Dobrokhimem«. Na generálním sjezdu ve dnech 19.—24. ledna 1927 spojily se obě společnosti »O. S. O.«, čítající přes 400.000 členů, a »Aviakhime«, mající dokonce přes dva miliony členů, ve společnost jedinou nazvanou »Osoaviachime«, která má dnes přes 3 miliony členů. Těmito propagačními společnostmi byly zájem o letectví a jeho znalost rozšířeny mezi nejširší vrstvy.

Od roku 1922 byly ve všech dělnických klubech organizovány letecké sekce, jejichž bibliotéky byly opatřeny odbornými i populárními spisy o letectví. Byly konstruovány modely letadel, pořádány výstavy i soutěže. Když se letecká sekce mohla vykázáti dokonalou činností a znalostí letectví, bylo jí vojenskou správou svěřeno jedno letadlo. Ve všech leteckých sekcích konány pravidelné přednášky a promítány propagační letecké filmy.

Když byly absolvovány četné populární přednášky, následovaly hromadné návštěvy letišť, při nichž prováděny zdarma lety s vylosovanými návštěvníky. Většina těchto populárních exkursí byla dělnictvu hrazena jako normální pracovní den. Když byl takto dán k propagaci široký podklad, přistoupeno k propagaci speciální. V každém větším podniku utvořena společnost, sdružující ty dělníky, kteří se chtěli seznámit s letectvím blíže. Tyto spolky měly dále pravidelné, povinné schůze a přednášky, ovšem již mnohem odbornější. Jejich knihovny obohaceny odbornými knihami a řadou odborných revuí. Vedoucími a organizátory těchto spolků byli většinou studující vysokých škol technických. Když někteří dělníci absolvovali i tyto kursy a rozhodli se při letectví setrvat, byli zařazeni do leteckých pluků.

Ale propagace letectví nezůstala omezena jen na vrstvy dělnické. Zájem o letectví šířen i do vrstev rolnických, venkovských. Ovšem, že zde byla práce propagátorů mnohem obtížnější, poněvadž ruští rolníci jsou stále velmi málo přístupní.

Jak se podařilo proniknouti propagaci letectví i do nejvzdálenějších koutů rozlehlého Ruska? Všemi možnými, přímými i nepřímými cestami a prostředky. Přednáškami, propagačními lety a leteckými produkcemi, propagací letectví ve vojsku. Každému kraji přiděleno několik letadel, jejichž velení svěřeno jednomu důstojníkovi. Piloti jednotlivých letadel se pak rozlétli podle předem stanoveného programu na určitá místa, kde prováděli akrobacii a pak na příhodném místě přistáli. Ovšem že se celé okolí seběhlo k letadlu. Když bylo shromážděno velké množství, uspořádal pilot populární přednášku, vysvětliv princip létání a ukázav divákům manipulaci s letadlem; pak provedl s několika nejdůležitějšími krátké lety nad krajem. Když zde vykonal svoji práci, odlétl k nejbližší vesnici a tam začal znovu.

Touto rozsáhlou propagační činností byly získány záhy široké obyvatelstvo pro toto »nové náboženství«. Když se myšlenka nutnosti letectví vžila, přikročeno k četným rozsáhlým subskripcím, ať již ve formě přírážek daňových, subvencí a leteckých loterií. »Osoaviachime« organizoval první loterii. Aby se stala populární, prodáván los za 50 kopějek — asi 8 Kč. Bylo vydáno 2 miliony losů, které byly velmi záhy rozprodány mezi školáky, vojskem a členy leteckých organizací. Výhry nebyly udělovány v penězích, nýbrž v poukázkách na volné lety. První tři výherci dostali poukázku na let kolem světa za šedesát dní, další na let kolem Evropy, na lety do Paříže, Berlína, na lety napříč Ruskem. Celkem bylo 800 výher-letů. V dubnu tohoto roku konal se tah druhé loterie »Osoaviachimu«, k němuž bylo prodáno 3 miliony losů, rovněž po 50 kopějkách. Výhry byly ještě zajímavější. Hlavní výherce měl

právo na let kolem světa podle vlastního plánu, pokud ovšem byl proveditelný. Další výherci dostali zaplacený lety do hlavních měst Evropy a týdenní pobyt v nich. Vedle 5000 dalších letů byly jako odměny výhercům rozděleny letecké knihy a revue, dále modely letadel, párky poštovních holubů a podobně. Každý účastník letu dostává denně 15 rublů diet a je pojištěn na 10.000 rublů. Losy této druhé loterie byly zcela rozebrány. Vznikl zde sice odpor některých lidí proti této akci, ale ten dovedla sovětská vláda ihned potlačit svými »osvědčenými« prostředky. »Dobrovolné« subskripcce, které »Osoaviachime« vybral od svého založení 1. ledna 1927, dostoupily výše asi 6 milionů rublů (asi přes 100 milionů Kč). Dále první jeho loterie vynesla 1 milion rublů, druhá 1½ milionu rublů.

Dokončíme tuto stať o ruském letectví několika slovy o některých leteckých revuích. Nejstarší z nich je »kurýr vzdušného loďstva«, který vychází již 11 let a to měsíčně ve 3000 výtiscích. »Rudý vojín«, založený v roce 1917 a vydávaný »P. U. R.« a »Osoaviachimem«, je populární žurnál o vojenském letectví. Vychází dvakrát měsíčně ve 35.000 výtiscích. »Osoaviachim« vydává dále revui »Letectví a chemie«, vycházející měsíčně ve 27.000 výtiscích. Dále jsou revue čistě technické, jako »Technika vzdušné flotily«, vycházející měsíčně a přinášející studie opravdové vědecké hodnoty; vychází v 1500 výtiscích. »Techno-ekonomický kurýr« vychází v 1000 výtiscích. Vedle toho aerohydrodynamický institut v Moskvě vydává svoje pravidelné oběžníky, stejně jako »Vědecký institut automobilový a motorový«.

*

Nový světový rekord vzdálenosti

utvořili dva známí italské letci Ferrarin a Del Preto, kteří nějaký čas před tím překonali vytrvalostní světový rekord na okruhu, setrvávše ve vzduchu téměř šedesát hodin. Rekord ten překonali nedávno němečtí letci Risticz a Zimmermann na letadle Junkersově. Risticz spolu s Edzardem drželi již dříve na Junkersu světový rekord vytrvalostní výkonem 52 hodin letu. Pokus se konal na trati Dessava—Lipsko, z níž pak byli letci nuceni přejít po padesáti hodinách letu pro bouři a prudký lijavec na trať Dessava-Kottbus. V sedm hodin ráno byl konečně překonán oficiální světový rekord 58 hodin 36 minut. Letci pokračovali stále v letu. Minula šedesátá hodina; letadlo stále kroužilo na vytčené dráze, až posléze se snesl, setrvávše ve vzduchu nepřetržitě po celých 65 hodin 14 minut. Vzdálenost při tom jimi uletěná je asi 8000 kilometrů.

Když se roznesly první pověsti a zprávy, že letadlo, řízené italskými letci Ferrarinem a Del Pretem, přistálo po nepřetržitém letu z Říma přes Atlantik na pobřeží brasilském, nechtěl jim téměř nikdo uvěřiti. Málokdo se mohl domnívati, že by letci dovedli zdolat bez zastavení vzdálenost asi 8000 kilometrů a vedoucí stále nad mořskou hladinou. Brzy však přišlo oficiální potvrzení a svět užasl nad výkonem dvou málo známých zaalpských pilotů.

Ferrarinu a Del Pretovi podařilo se tedy v jednom letu bez zastavení spojit Řím s Jižní Amerikou. To je výkon, který svojí velikostí zatlačuje do pozadí i velký let »Jižního Kříže«. Udivuje nás při něm nejen rekordní vzdálenost, ale i způsob a trať, na níž byl dosažen. Obvykle volí si piloti k pokusům o vzdálenostní i vytrvalostní rekordy, ať již na okruhu, či na přímé linii vždy trať, vedoucí nad pevninou, Ferrarin a Del Preto však šli odvážně nastoupiti svoji pouť nad záludným Oceánem, dávěrující sobě, svému stroji i štěstěně. Hlavně ve svůj aparát věřili, neboť na něm utvořili právě před nedávnem

světový rekord vytrvalostní; poznali tedy, že se hodí k velikému výkonu.

Jejich úspěch je dalším triumfem italské aviatiky, které se nedávno podařilo známým letcem, majorem Bernardim, strhnouti do svého držení světový rekord rychlostní výkonem 512 kilometrů v hodině, dosažený oběma směry. Je vyvrhočením velkých leteckých výkonů, které tak úspěšně započal major de Pinedo. Výkon Ferrarina a Del Preta je také jedinou náplastí na ránu, zasazenou Itálii nešťastně skončivší výpravou Nobilovou.

Přístroj, na němž se italským letcům podařilo stát se držiteli světového rekordu vzdálenostního v přímé linii, je letadlo typu Savoia »S—64«, které absolvovalo svůj první let 19. dubna tohoto roku. Bylo sestrojeno v Sesto-Calende podle plánů inženýra Marchetta a za spolupráce inženýra Schiattiho. Bylo opatřeno Fiatovým motorem o výkonnosti 550 koní při 1900 otáčkách v minutě. Má obdobný tvar, jako dvoumotorový hydroavion Savoia, na němž de Pinedo provedl přelet oceánu a svůj let kolem světa. Kabina pilotova je zcela zavřena. Řízení je dvojí. V kabině je jedno lůžko pro odpočívajícího pilota. Je jednoplošník, jehož křídla jsou celá ze dřeva. Prázdné vážilo 2670 kilogramů. Když startovalo na letišti v Monticellio u Říma, neslo s sebou 3575 kilogramů pohonných hmot, dále 25 kilogramů nářadí, 30 kilogramů potravin; 10 kilogramů vážila zavazadla, a oba piloti 140 kilogramů. Mělo s sebou radiovou přijímací i vysílací stanici o ačkním radiu 600 kilometrů.

Po 51 hodině letu přistáli letci na brasilském pobřeží, uletěvši asi 7.800 kilometrů a překonavše tak velmi značně starý světový rekord vzdálenostní, drženy přemožiteli Atlantiku Chamberlinem a Levinem na trati Nový York—Berlín. Jejich průměrná hodinová rychlost byla 78 mil 25, to jest 125 kilometrů v hodině. Letci chtěli původně doletěti až do Rio de Janeiro. Ale vyčerpání pohonných hmot je donutilo přistáti u Jemipabu.

Jejich výkon vyvolal v Itálii velké nadšení a italské listy rozepsaly se o něm velmi široce. V ostatním světě nebyla mu věnována taková pozornost, jaké by si zasloužil. To ovšem zavínalo všeobecné upoutání pozornosti na katastrofu vzducholodi »Italie«.

*

Noví němečtí vzdušní kolosové.

Před týdnem byla konečně po zdolání mnoha překážek dohotovena největší německá a zároveň světová vzducholod, která měla tovární značku L. Z. 127. Hned druhý den konal se ve friedrichhafenském hangaru křest tohoto největšího vzdušného kolosa, kterému bylo přítomno asi 200 pozvaných hostů, mezi nimi zástupci německého leteckého svazu a zástupcové vlády.

Kostra vzducholodi je z derralumina. Je největší, jaká kdy byla postavena. Měří na délku 235 metrů. Největší její výška je 33,5 metrů, největší průměr 30 metrů. Prostorový obsah její je 105.000 krychlových metrů; to znamená, že plynový obsah její by vystačil na nepřetržitě svícení v jedné plynové lampě po 240 let. Krychlový obsah poslední největší německé vzducholodi, nazvané Los Angeles a dodané Americe, byl 70.000 metrů krychlových. Z látky, které bylo použito na obal vzducholodi, bylo by možno ušiti 40.000 košil. Délka všech výstužných drátů rovná se vzdálenosti Berlína od Lipska. Jednotlivé kovové části vzducholodi byly spojeny dohromady třemi miliony nýtů.

Ve vzducholodi je pěkný společenský salon a jídelna, dále kuchyně, deset obytných místností, každá se dvěma postelemi

umyvárnou a splachovacím klosetem. Dále jsou v ní kabiny pro 26 mužů posádky, místnost pro poštu a zavazadla. Vzducholoď bude poháněna pěti Maybachovými motory o celkové výkonnosti 2650 koní. Celkový akční radius vzducholodi bude 10.000 kilometrů při zatížení 15.000 kilogramů a hodinové rychlosti 128 kilometrů. Motory nebudou poháněny benzinem, neboť jeho váha pro uražení vzdálenosti 10.000 kilometrů by byla tak nesmírná, že by ji prostě vzducholoď nesnesla. Při použití benzínu jako pohonné látky by vzrostla mrtvá váha vzducholodi přes 30.000 kilogramů. V posledních letech bylo velmi mnoho pracováno na zdokonalení pohonného prostředku, který je v tomto směru opravdovým ulehčením. Místo benzinem tekutým bude vzducholoď poháněna benzinem plynným, jehož specifická váha bude rovna váze vzduchu, takže nebude vzducholoď přitěžovat. Plynného množství benzínu je možno vzít do vzducholodi tolik, že její akční radius stoupne ještě o 30 procent. Motory Maybachovy na plynný benzin pracují stejně vydatně a spolehlivě, jakoby byly poháněny benzinem tekutým.

Ukolem nové vzducholodi je dokázat celému světu technickou možnost zaoceánské dopravy vzducholodí. Ať letadel přeletí Ocean sebe větší počet a se sebe větší přesností, přece jen vzducholoď je a bude ještě dlouho v budoucnu v ohledu bezpečnosti, pravidelnosti, spolehlivosti a hospodárnosti stále značně nad nimi. »Hrabě Zeppelin« má provést řadu výzkumných letů, jejichž účelem mají být četná bádání, z nichž by se získaly nové hospodářské zkušenosti pro vzducholodní dopravu v budoucnu. Proto bude vzducholoď po několika menších zkušebních letech upravena k výzkumným a měřicím účelům. Pak se pomýšlí propůjčiti vzducholoď španělské vzduchoplavecké společnosti, která by pomocí ní provozovala pravidelnou vzdušnou dopravu na trati Sevilla—Buenos Aires. Přesto by však zůstala vzducholoď i nadále majetkem Německa. První zkušební propagační lety budou se konati nad bodamským jezerem a po Německu. Pak mají být provedeny dva lety do Ameriky. Po jejich úspěšném provedení má se vydati vzducholoď na let kolem země za 13 dní, kterým má překonati všechny dosavadní vytrvalostní i vzdálenostní rekordy. »Graf Zeppelin« má úspěšně zahájit novou velkou epochu ve vzdušné dopravě pomocí vzducholodí. Let na Špicberky anebo k severnímu polu, jak byl prvotně ohlašován, proveden nebude, alespoň ne v dohledné době.

Snaha Německa o vedení ve stavbě vzducholodí je sledována snahou zaujmouti i ve stavbě letadel přední místo. Tři přední německé továrny pro stavbu kovových letadel: Junkers, Dornier a Rohrbach soutěží ve výstavbě nového nejvýkonnějšího aparátu. Jeden z nich má být právě v dohledné době dokončen. Na něm má být podniknut přelet Atlantiku z východu na západ a zpět. Letadlo, které se právem bude jmenovati »Gigant«, bude v nejbližší době dohotoveno v Dornierových dílnách v Bodensee. Je celé z lehkého kovu. Jedině křídla jsou potažena plátnem. Bude největším vodním letadlem dosud postaveným. Může na vodě startovati i přistáti. Bude míti rozpětí křídel 60 metrů. Jeho trup bude dlouhý 39 metrů. Plocha křídel bude mít rozlohu 466 metrů čtverečných. Jeho váha při plném obsazení a zatížení bude 51.400 kilogramů, tedy větší než váha pěti nákladů vagonů. Zatížení jeho bude 24.900 kilogramů. K jeho pohonu bude na něm namontováno dvanáct motorů Jupiter o celkové výkonnosti 6000 koní. Motory tyto spotřebují za hodinu 1500 kilogramů pohonných hmot. S normálním množstvím benzínu uletí vzdálenost 1500 kilometrů. Samozřejmě může jeho akční radius býti zdvojnásoben; ovšem musí býti úměrně zmenšeno užítkové zatížení. Motory jsou umístěny na hořeni straně nosných ploch a jsou ve výši 78 metrů nad hladinou. Letadlo má dvanáct pohonných vrtulí,

z nichž každá má průměr 6,45 metrů; vrtule doposud u letadel používané neměly větší průměr, jak 3 metry.

Stavba »Giganta« jde velmi rychle kupředu; za měsíc mají s ním již provedeny býti první zkušební lety.

D O P I S Y

Tak tedy o Klepetářovi.

Milý pane redaktore,

nemusel jste žet, že nad Vámi »nesvítí štastrá hvězda, která působí svým čarovným vlivem, že Karel Čapek nikdy se neoznámil ani nemluvil s nikým, kdo byl zapleten do nějakého zločinu, a že poznal ve svém životě jen rekompromitující styk s osvícenými gentlemány středního věku a od kosti morálními od státotvorného universitního docenta nahoru.« Předtě není to tak na chlup pravda; a za druhé nesvítí nad Karlem Čapkem tak vytrvale šťastná hvězda jako spíše pozorné oko »Večerního listu«, »Národa«, »Ríšské Stráže« a jiných tiskovin, kteréžto oko by se velmi radostrě pášlo na tom, kdyby na Karlu Čapkovi mohlo objevit nějaký poněkud kompromitující styk. Jak vám je známo, není to k vůli Karlu Čapkovi, — spisovatel má od jakživa právo na všelijaké zájmy a styky, jsa vůbec tvor společensky podezřelý; rovněž vám může být známo, že by se Karel Čapek — pokud se jeho týče — neoháněl dušováním, že se s Klepetářem nezná a nikdy nestýkal, kdyby bezpečně nevěřil, že jistý tisk, který nebudeme po zásluze kvalifikovat, přinesl palcový titul: »**President republiky se u Karla Čapka setkal s Klepetářem!!!**« Jen z tohoto důvodu, pane redaktore, považoval Karel Čapek za nutno konstatovat, že se s Klepetářem nikdy nesetkal, při čemž je zvláštěností našich lokálních poměrů,

1. že této preventivní opatrnosti bylo vůbec třeba,
2. že nebyla nic platna, neboť ten jistý tisk si ten palcový titul přece jen přinesl a musel být žalobou donucen k odvolání,
3. že Vy tomu nechcete rozumět.

Tolik mi dovoluť říci o šťastné hvězdě Karla Čapka.

Karel Čapek.

NOVÉ KNIHY

Dr. A. Kraus: Vědecké metody p. profesora dr. Frant. Mareše, zvláště v otázce Rukopisů. Profesor německé literatury na universitě Karlově v Praze analysuje v této knížce známé pokusy prof. Mareše o rehabilitaci Rukopisů a polemizuje s jeho pojetím realismu. Nákl. Fr. Šnajdra, Kladno. Stran 82. Za Kč 9.—

Benjamin Klíčka: Muž, který chtěl a) konati dobro, b) svou svatbu dokončiti, c) svou ženu učiniti šťastnou, d) mít jakékoli dítě, e) přechoditi chřipku. Historie mladého lékaře, který chtěl bojovat s chřipkou a nakorec jí podlehl. Obálka a obrázky Josefa Čapka. Nákladem Družstevní práce, Praha.

K dnešnímu číslu jsou přiloženy složenky pošt. úř. šek. Prosíme pány odběratele, aby jimi předplatili III. čtvrtletí, eventuelně vyrovnali nedoplatky.

Administrace.